

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2012

Petr Bubela

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petr BUBELA

Obraz mafie v dílech Leonarda Sciascii

Image of mafia in Leonardo Sciascia's works

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Mgr. Alice Flemrová, Ph.D.

Rok podání práce: 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré využití prameny a literaturu.

V Praze 25. 5. 2012

Podpis

Děkuji své školitelce PhDr. Mgr. Alici Flemrové, PhD. za nedostižnou ochotu a vstřícnost, se kterou mi byla nápomocna po celou dobu mého studia a za připomínky k předkládané práci. Stejně tak děkuji své rodině za trpělivost, morální a technickou podporu.

Obsah

Úvod	1
Životopisný medailon Leonarda Sciascii	4
Den sovy (Il giorno della civetta)	7
Každému, co jeho jest (A ciascuno il suo)	23
Poslanec (L'onorevole)	29
Kontext (Il contesto).....	33
Todo modo.....	38
Závěr	40
Riassunto	42
Resumé	44
Summary	46
Bibliografie.....	48

Úvod

Řekne – li se Sicílie, první, co se člověku zpravidla vybaví, je mafie. Přestože se slovo mafie, jako označení fenoménu organizované kriminality, čím dál více skloňuje i při popisu české společenské reality, zejména v souvislosti s pronikáním vlivu podsvětí do státní moci a veřejné správy, změnit stereotypní vnímání tohoto krásného koutu Itálie se asi nepodaří nikdy. Vyslovíme-li pak nahlas sousloví sicilská, potažmo italská mafie, rezonuje tento pojem v českém prostředí s poněkud romantizující představou organizace sice zločinné, nicméně založené na hodnotách cti, rodinné a skupinově orientované solidarity, síly, odvahy a rozhodnosti, a také vzdoru a schopnosti odolávat snaze státního aparátu o mocenskou dominanci. Mafie je vděčným tématem literatury (a filmu), zejména v detektivním žánru, který pak především ve své pokleslejší formě nevědomě pomáhá upevňovat „mýtus dobré mafie“ jako ochránkyně slabých. Analýza proměn vnímání fenoménu mafie, ať už v italském, či českém kulturním prostředí by byla sama o sobě jistě zajímavým tématem pro vědeckou práci, nicméně cílem mé práce není. Není jím ani vyvracení výše naznačených obecně vžitých představ, ale pokus o představení autora, který se fenoménu mafie ve svém díle soustavně věnoval a dokázal jako málokdo odhalit mechanismy její moci.

Leonardo Sciascia je pokládán za jednoho z největších italských spisovatelů 20. století. Tento prozaik, esejista a publicista se ve svém díle k tématu mafie opakovaně vracel. Usiloval však vždy o uchopení tohoto jevu v celé jeho komplexnosti a jeho zasazení do dějinných a společenských souvislostí rodné Sicílie. Mafie v jeho pojetí představuje pouze jeden z projevů Moci, o jejíž kritickou reflexi se celý život snažil. Ze svých hluboce humanistických a osvícenských pozic bojoval proti všem projevům „mafíánské moci“ státu a církve, proti kterým stavěl moc práva a spravedlnosti. Právě otázka *práva* jako nástroje rozumu k prosazení spravedlnosti a svobody je pro Sciasciu klíčová k odlišení od tmářské a násilné moci autoritářských institucí. Literatura pro něj není prostředkem zábavy, ale slouží poznání, pravdivému uchopení a pochopení světa a také je jedním z možných nástrojů jeho proměny. Sciascia rozhodně nepředstavoval typ spisovatele, který se uchyluje do světa literatury, aby unikl před světem skutečným. Reprezentuje naopak angažovaného intelektuála, jenž se nebojí střetu s mocí, svou činnost soustředí na její delegitimizaci a prostřednictvím literatury usiluje o vítězství rozumu a emancipaci lidstva. Značného uznání se jeho dílu dostalo již za jeho života a jeho knihy byly vydávány i v překladech ve velkých nákladech. Proslul i jako novinář, komentátor společenského a uměleckého života a nesmiřitelný kritik tehdejšího

politického dění. Po celý život si dokázal uchovat vlastní nezávislost a myšlenkovou integritu. Odstup od Moci a intelektuální nadhled si udržel i v době, kdy zastával mandát poslance italského parlamentu. Nebyl jen glosátorem společenského dění, ale až do své smrti si podržel schopnost vyvolávat polemiku a dostát tak vlastní představě o úloze intelektuála – být vždy a za všech okolností v opozici vůči systému a aktivně usilovat o jeho změnu k lepšímu.¹

Mafie představuje ústřední motiv Sciasciova díla, nikoliv však pro podvědomou přitažlivost, kterou se sebou nese zločin či z čistého kalkulu sázky na jistotu oblíbenosti detektivního žánru, ale proto, že jde o fenomén v italské společnosti nepřehlédnutelný. Sciascia sám hovořil o chobotnici, jejíž chapadla zasahují do všech koutů společnosti a jako rakovina prorůstají jejími institucemi.² Sciasciova volba ve výběru tématu byla ve své době navíc spíše neobvyklá. V době, kdy vycházely Sciasciovy romány o mafii, byla mafie jako taková stále ještě tabu. Mnozí o její existenci i nadále pochybovali, považovali ji za folklórní fenomén zaostalé a vzdálené Sicílie, který je před vítězným tažením modernizace na ústupu. Mluvit či psát o mafii se považovalo za prohřešek proti společenskému bontonu, neboť převažoval názor, že zprávy o mafii mohou poškodit obraz Itálie v očích světové veřejnosti, vyděsit turisty a odradit investory.

Sciascia považoval mafii za produkt společenského zřízení, chápal ji jako neoddelitelnou součást mocenského systému Sicílie, potažmo celé Itálie. Byl přesvědčen o tom, že mafie není na ústupu, ale naopak proniká čím dál hlouběji do těla společnosti a varoval před její neuvěřitelnou vitalitou a schopností rozvracet stát, který se nechává korumpovat a který principy fungování mafie vědomě imituje. Za jediný možný způsob její eliminace považoval důslednou aplikaci práva a vlády zákona a varoval před zaváděním mimořádných pravomocí státním institucím, které by mohly ohrožovat demokracii, vyváženost moci a rovnost občanů před zákonem.

Sciascia se záhy po vydání svých prvních detektivních románů s tematikou mafie stal nepsanou autoritou boje proti mafii. Sám se bránil přijmout nálepku experta na mafii a ve vztahu ke snaze státu vymýtit mafii (první komise pro boj s mafii byla ustavena již v roce 1963, tedy dva roky po vydání *Dne sovy*) zůstával skeptický. Neúnavně upozorňoval na pokrytectví státní moci a neupřímnost snah vymýtit mafii, a zároveň varoval před zaváděním

---

¹ „Io ho sempre pensato che un intellettuale deve mantenere una vocazione a stare all'opposizione.” (“Vždy jsem se domníval, že poslání intelektuála je setrvávat v opozici.”) Viz AMBROISE, Claude. *Polemos*, XVIII. In: SCIASCIA, Leonardo. *Opere II*. Milano: Classici Bompiani, 2001.

² ROSSANI, Ottavio. *Sciascia, l'uomo che non poteva ridere*. A futura memoria, č. 4, 2009, s. 57-69.

zvláštních zákonů a přisuzování zvláštních pravomocí státním orgánům, ve kterých viděl potenciální nebezpečí pro demokracii.

Ve své práci se pokusím zaměřit na analýzu vývoje literárního obrazu mafie v díle Leonarda Sciascii. Výchozím studijním materiálem mi budou jeho první románová díla (*Den sovy*, *Každému co jeho jest*, *Kontext* a *Todo modo*) a jeho komedie *Poslanec* (L'onorevole), na kterých se pokusím dokumentovat zejména způsob, jakým autor zobrazuje působení a praktiky mafie. Pokusím se také popsat, jakým způsobem Sciascia pracuje s detektivním žánrem, se kterým autor pracuje svébytným způsobem a posouvá jej kvalitativně na zcela jinou úroveň.

Struktura mé práce je tradiční. Po stručném představení autora následuje analýza výše zmíněných děl v chronologickém sledu. Na příkladu zmíněných děl jsou popsány literární techniky použité autorem pro zobrazení vlivu mafie na sicilskou společnost 60. a 70. let 20. století. Vlastní zjištění dokládám příklady z textu, případně doplňuji o postřehy jiných badatelů, vždy s patřičným odkazem ke zdrojům v sekundární literatuře. Výsledky této analýzy jsou shrnuty v závěru.

Životopisný medailon Leonarda Sciascii

Leonardo Sciascia se narodil 8. ledna 1921 v Racalmutu na Sicílii jako nejstarší ze tří synů Pasqualeho a Genoveffy. Své rodné město opustil v roce 1935, kdy se celá rodina přestěhovala do Caltanissety, kde byl mladý Leonardo zapsán ke studiu na Pedagogickém institutu (Istituto Magistrale „IX Maggio“). Prostřednictvím studia na střední škole mu bylo umožněno poznat svět literatury. Mezi jeho učitele zde patřil i spisovatel Vitaliano Brancati a Giuseppe Granata (později senátor zvolený za komunistickou stranu). Pod jejich vlivem se seznámil s literárním odkazem francouzských osvícenců a soudobých amerických spisovatelů. Ve studiu pokračoval na pedagogické fakultě univerzity v Mesině. Ještě před koncem druhé světové války se stihl oženit s Marií Andronicou, učitelkou na základní škole v Racalmutu, se kterou měl později dvě dcery. Sám se stal učitelem v roce 1949, rok nato vyšla jeho první sbírka povídek *Favole della dittatura* (Pohádky o diktatuře). O dva roky později byla publikována jeho básnická sbírka *Sicilia, il mio cuore* (Sicílie, její srdce). V roce 1953 se dočkal prvního ocenění ze strany kritiky, když získal Pirandellovu cenu za stať *Pirandello e pirandellismo* (Pirandello a pirandelismus). V roce 1954 začal spolupracovat s časopisem *Galleria*, ve kterém vyšla rovněž jeho sbírka povídek *Le parrocchie di Regalpetra* (1956, Regalpetské farnosti), ve které shrnul své zážitky a zkušenosti z práce učitele v sicilském maloměstě.

V roce 1957 přijal místo na úřadu ministerstva školství v Římě a i nadále pokračoval ve své povídkové tvorbě. Sběrka *Gli zii di Sicilia* (1957, Strýčkové ze Sicílie) mu přinesla další uznání ze strany literární kritiky. Už ve svých raných dílech Sciascia prokázal schopnost pronikavé analýzy a kritického uchopení sicilské reality a ochotu bourat zažité společenské mýty.

V roce 1958 se vrátil na Sicílii, nikoliv však za školní katedru, ale do místní školské správy v Caltanissetě. Vedle toho se pak nadále věnoval literární tvorbě. Ve svém prvním románu *Il giorno della civetta* (1961, Den sovy) sáhl Sciascia po žánru detektivky a do té doby v literatuře spíše opomíjeném tématu mafie. V kontextu dosavadní autorovy tvorby představuje román zcela zásadní zlom. Prodaly se jej milióny kopií, stal se předlohou divadelního i filmového ztvárnění. Román vynesl autorovi pověst odborníka na mafii a povýšil jej na svého druhu proroka. K tématu mafie, jako zvláštní struktury Moci, se autor vracel v průběhu své tvorby mnohokrát. Ve výčtu jeho literární tvorby však nelze opomenout ani další díla. V roce 1963 vydal svůj první historický román *Il consiglio d'Egitto* (Egyptská

rada), ve kterém zpracoval příběh falešného překladatele arabských kronik a falsifikátora dějin Sicílie Giuseppeho Velly. Historickou látku z prostředí rodného ostrova zpracoval rovněž v románu *Morte dell'inquisitore* (1964, Smrt inkvizitora). O dva roky později vychází jeho druhý „detektivní“ román *A ciascuno il suo* (1966, Každému co jeho jest). Jeho literární tvorbu šedesátých let doplnila dvojice divadelních her *L'onorevole* (1965, Poslanec) a *Recitazione della controversia liparitana dedicata ad A.D.* (1969, Jednání o liparské kontroverzi věnované A.D.).

Leonardo Sciascia byl v roce 1970 penzionován a mohl se tak naplno věnovat literatuře. Na počátku sedmdesátých let se vrátil k detektivnímu příběhu, když publikoval román *Il contesto* (1971, Kontext). Román popisující sevřený a propojený svět moci politiky, zločinu a korupce vyvolal zuřivou polemiku a odmítání ze strany tehdejších politických a na ně bezprostředně napojených kulturních elit. Následovaly drobné narativní prózy tématicky čerpající z prostředí zločinu, násilí, ve kterých se Sciascia zabýval úvahami nad možnostmi prosazení práva a spravedlnosti. Po celá sedmdesátá a osmdesátá léta se Sciascia věnoval především publicistické činnosti. Jeho fejetony, eseje a kritiky později vyšly jako samostatné knihy, jako například *La corda pazza* (1970, Kolečko navíc), *Nero su nero* (1979, Černé na černém), *Occhio di capra* (1984, Oko kozy), *A futura memoria: se la memoria ha un futuro* (1989, Budoucí paměti: pokud má paměť budoucnost). V roce 1974 vyšel jeho čtvrtý román *Todo modo* (Všemi prostředky), ve kterém dále rozvinul téma o zločinném propojení politické, ekonomické a církevní moci.

Svou politickou a občanskou angažovanost projevil Sciascia i mimo oblast literární tvorby; nejprve jako zastupitel regionálního sněmu na Sicílii, později jako poslanec národního parlamentu. Osobně se cítil velmi zasažen smrtí Alda Mora. Jeho únosu, zavraždění i následnému vyšetřování parlamentní komise je věnováno dílo *L'affaire Moro* (1982, Případ Moro).³

V osmdesátých letech 20. století publikuje Sciascia řadu literárně historických a kulturních esejů věnovaných Sicílii. Opakovaně se vracel k tématu zločinu a trestu, např. v románu *La strega e il capitano* (1986, Čarodějka a kapitán), *1912+1* (1986) a *Porte aperte* (1987, Otevřené dveře). Ve svém posledním románu *Il cavaliere e la morte* (1988, Rytíř a smrt) se

---

³ Pro více informací týkajících se Sciasciových politických aktivit a parlamentárních vystoupení viz CAMILLERI, Andrea. *Un onorevole siciliano. Le interpellanze parlamentari di Leonardo Sciascia*. Milano: Bompiani, 2011.

naposled vrátil k tématu mafie. Leonardo Sciascia zemřel 20. listopadu 1989 v Palermu a byl pochován v rodném Racalmutu.⁴

---

⁴ AMBROISE, Claude. *Cronologia*. In: SCIASCIA, Leonardo. *Opere I*. Classici Bompiani, 2000, s. L-LXX. Pro biografické informace o Leonardu Sciasciovi v češtině viz PELÁN, Jiří. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.

Den sovy (Il giorno della civetta)

Den sovy představuje v díle Leonarda Sciascii klíčový zlom. Prostřednictvím tohoto detektivního románu se mu dostalo téměř okamžitého uznání, a to jak ze strany literární kritiky, tak ze strany čtenářské obce. Kniha vyvolala ve své době naprostou senzaci, neboť téma mafie nebylo do té doby až na výjimky literárně ztvárněno. Sciascia si byl tohoto nedostatku dobře vědom, a jako vhodnou formu vyprávění o zločinech mafie zvolil zcela záměrně žánr detektivky, o kterém soudil, že je médiem schopným nejlépe udržet pozornost čtenáře. Za pomoci smyšleného příběhu o vyšetřování jedné vraždy se autor rozhodl podat pravdivý obraz skutečné sicilské mafie, jejíž existenci v té době mnozí stále ještě popírali. Vydání knihy předcházelo na straně Sciascii důkladné studium pravidel žánru detektivního románu, stejně jako hluboká odborná příprava o tématu organizovaného zločinu. Ve své literárně kritické studii o detektivním žánru⁵ se vyznává z radosti, kterou mu působí četba detektivek a z obdivu zejména k anglosaským autorům. Vyšetřování zločinu je pro Sciasciu především rozumovou úlohou, intelektuální výzvou; jejímž cílem je dosažení pravdy, potrestání zla a znovunastolení řádu. Stejně odpovědně jako přistupoval k teoretickým základům a technice detektivního žánru, se Sciascia věnoval rovněž studiu fenoménu mafie. Důkazem tohoto tvrzení nám budiž skutečnost, že již v roce 1957 publikoval svou známou a dodnes hojně citovanou definici mafie jako „zločinné organizace založené s cílem nezákonného obohacování se svých vlastních členů, která se staví do role prostředníka mezi vlastníky a pracujícími a která své role zneužívá ve svůj prospěch a zmocňuje se jí násilím“.⁶

Ačkoliv je příběh románu *Den sovy* smyšlený, inspirací k jeho sepsání byl skutečný zločin z ledna 1947, kdy byl sicilskou mafií zabit komunistický odborář Accursio Miraglia.⁷ Románovou obětí mafie je jistý Colasberna, zastřelený za bílého dne při nástupu do autobusu do Palerma. Ve stejný den zmizí, aniž by zanechal jakoukoliv stopu, také Nicolosi, pravděpodobný přímý svědek celé události. Vyšetřování se ujímá kapitán Bellodi, bývalý partyzán z Parmy, kterému se podaří odhalit jednak motiv vraždy a jednak zatknout podezřelý, nicméně narazí na odpor vysoce postavených ochránců mafie a je odvelen z případu před tím, než je možné jej dotáhnout do konce.

⁵ ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Bari: Editori Laterza, 2004, s. 98.

⁶ AMBROISE, Claude. *Cronologia*. In: Sciascia, Leonardo: *Opere I*. Milano: Classici Bompiani, 2000, s. LVII. „La mafia è una associazione per delinquere con i fini di illecito arricchimento per i propri associati, e che si pone come elemento di mediazione tra la proprietà e il lavoro; mediazione, si capisce, parassitaria e imposta con mezzi di violenza.”

⁷ Tamtéž.

Výše naznačený příběh se zdá být pro detektivní žánr v mnoha směrech typický, odmyslíme-li ovšem jeho pesimistický závěr. Ve skutečnosti je však zločin a jeho vyšetřování pro Sciasciu pouhou kulisou, prostředkem k vystižení kulturního základu, ze kterého se rodí mafie a který ji udržuje i nadále u moci. Pokusil se popsat mafii sociologicky, přičemž nejde o popis vědecký ani žurnalistický. Svou životní zkušenost přetvořil pomocí literárních prostředků v dílo, které umožňuje lépe proniknout do myšlení obyvatel Sicílie a pochopit důvody existence mafie.

“...i giornalisti avevano già scritto della mafia. Io ho cercato di capire perché una persona è mafiosa. In questo senso ho scritto un libro, e credo sia un libro dopotutto buono, sebbene a me non piaccia. Io, in un certo senso, quel libro lo detesto; ma credo appunto di aver spiegato perché un individuo è mafioso. Cosa che i giornalisti raramente avevano fatto.”⁸

“...novináři už o mafii psali. Já jsem se snažil přijít na to, proč se někdo stane mafiánem. V tomto duchu jsem napsal knihu, a věřím, že se přese všechno jedná o knihu dobrou, ačkoliv mně samotnému se nelíbí. Svým způsobem tu knihu nenávidím; ale jsem přesvědčen, že se mi podařilo vysvětlit, proč se z někoho stane mafián. Tedy něco, co se novinářům podařilo jen výjimečně.“
(vlastní překlad)

Z výše uvedeného citátu je patrné, že Sciasciovým prvořadým cílem je odhalení mocenských mechanismů a naznačení role jednotlivce v mafiánském systému. Výše naznačenou tezi se pokusím dokumentovat na textu samotném. Prvotním dokladem mého tvrzení mohou být již úvodní stránky románu, na kterých je popsán samotný ústřední delikt a následná reakce svědků – natolik typicky sicilská, že pro její označení v češtině neexistuje jednoslovný termín, který by ji dokonale vystihoval: *omertà*.

„L'autobus stava per partire, rombava sordo con improvvisi raschi e singulti. La piazza era silenziosa nel grigio dell'alba [...]: solo il rombo dell'autobus e la voce del venditore di panelle, panelle calde panelle, implorante ed ironica. Il bigliettaio chiuse lo sportello, l'autobus si mosse con un rumore di sfasciume. L'ultima occhiata che il bigliettaio girò sulla piazza, colse l'uomo vestito di scuro che veniva correndo; il bigliettaio disse all'autista "un momento" e aprì lo sportello mentre l'autobus si muoveva. Si sentirono due colpi squarciati: l'uomo vestito di scuro, che stava per saltare sul predellino, restò per un attimo sospeso, come tirato su per i capelli da una mano invisibile; gli cadde la cartella di mano e sulla cartella lentamente si afflosciò. Il bigliettaio bestemmiò: la faccia gli era diventata colore di zolfo, tremava. Il venditore di panelle, che era a tre metri dall'uomo caduto, muovendosi come un granchio cominciò ad allontanarsi verso la porta della chiesa. Nell'autobus nessuno si mosse, l'autista era come impietrito, la destra sulla leva del freno e la sinistra sul volante. Il bigliettaio guardò quelle facce che sembravano facce di ciechi, senza sguardo; disse "l'hanno ammazzato" si levò il berretto e freneticamente cominciò a passarsi la mano tra i capelli; bestemmiò ancora. "I carabinieri" disse l'autista "bisogna chiamare i carabinieri." Si alzò ed aprì l'altro sportello. "Ci vado" disse al bigliettaio. Il bigliettaio guardava il morto e poi i viaggiatori. [...] Vennero i carabinieri, il maresciallo nero di barba e di sonno. L'apparire dei carabinieri squillò come un allarme nel letargo dei viaggiatori: e dietro al bigliettaio, dall'altro sportello che l'autista aveva lasciato aperto, cominciarono a scendere.[...] Il maresciallo ordinò ai carabinieri di fare sgomberare la piazza e di fare risalire i viaggiatori sull'autobus [...], ma quando la piazza fu vuota, vuoto era anche l'autobus; solo l'autista e il

⁸ AMBROISE, Claude. *Invito alla lettura di Sciascia*. Milano: Mursia, 1974, s. 99.

bigliettaio restavano. “E che”, domandò il maresciallo all’autista “non viaggiava nessuno oggi?” “Qualcuno c’era” rispose l’autista con faccia smemorata.⁹

Autobus měl za chvíli odjet, kymácel se pod nepravdělnými otřesy tlumeně hlučícího motoru. Nad tichým náměstím se klenula šedá jitřní obloha, kolem věží mariánského kostela se ploužily cáry mlhy. Nic než hukot autobusu a vřeštivý, vtíravý hlas prodavače pečiva, teplých čerstvých housek. Průvodčí přibouchl dvířka, autobus se dal se skřípotem do pohybu. Průvodčí naposled přelétl pohledem náměstí a zahlédl běžícího muže v tmavém obleku. Průvodčí křikl na řidiče: „Okamžik“ a otevřel za jízdy dvířka. Ozvaly se dva řezavé výstřely. Muž v tmavém obleku, který se chystal vyskočit na stupátko, zůstal chvíli nehnutě viset, jako by ho neviditelná ruka držela za vlasy. Aktovka mu vypadla z rukou – a na aktovku se muž zvolna zhroutil.

Průvodčí zaklel. Tvář měl bledou jako síra, třásl se. Prodavač pečiva, který v tu chvíli stál tři kroky od ležícího muže, vykročil a vlekl se jako krab směrem ke kostelním vratům. V autobusu se nikdo nepohnul, řidič seděl jako zkamenělý s pravou rukou na brzdě a levou na volantu. Průvodčí pohlédl do tváří cestujících, které se podobaly bezvýrazným tvářím slepců. Prohodil: „Zabili ho“, sňal si čepici a začal se zuřivě škrabat ve vlasech. Znovu zaklel.

„Musíme zavolat četníky,“ řekl řidič.

Vstal a otevřel přední dvířka. „Jdu tam,“ řekl průvodčímu. Průvodčí se podíval na mrtvého, pak na cestující. [...]. Přišli četníci, strážmistr nevyspalý a neholený. Příchod četníků vyvolal poplach mezi strnulými venkovany, začali se vytrácet za zády průvodčího předními dvířky [...]. Strážmistr nařídil, aby četníci vyklidili náměstí a vyzývali cestující, aby se vrátili na svá místa v autobusu. Ale když se náměstí vyprázdnilo, zel prázdnotou též autobus, zbyli tu jen řidič a průvodčí.

„Copak tu s vámi dneska nikdo neje!“ zeptal se strážmistr řidiče.

„Několik jich tu bylo,“ odpověděl řidič, jako by si nemohl vzpomenout.¹⁰

Hned na první stránce jsme vrženi do děje, zločin se odehraje během dne, před svědky, na náměstí, a tedy ve veřejném prostoru. Není ani třeba obšírného vysvětlování, vrah jedná s rozmyslem a chladnokrevně, je si jist sám sebou, nebojí se následků svého činu ani svého případného odhalení a dopadení. Ví, že je pod ochranou, a nic se mu nemůže stát. Chrání jej mafie, jedná na příkaz jejího vedení a v jejím zájmu. Spíše než o vraždu tu jde o popravu, o trest za neposlušnost, o zákonitou reakci mafie, jejíž vůli není radno se vzpírat. A jako každá poprava či jakýkoliv jiný výkon práva (byť zde je myšleno samozřejmě „právo silnějšího“) je prováděna veřejně. Záměrem je šokovat, ukázat sílu a odhodlání jednat; vražda se stává demonstrací vůle vládce daného teritoria a má za cíl znovu nastolit platný řád.

Zavražděný se provinil porušením pravidel, byť nepsaných, a odepřením poslušnosti či odmítnutím přijmout ochranu mafie si podepsal vlastní rozsudek smrti. Trest musí být exemplární, aby měl „výchovný“ účinek na ostatní. Jedině tak může mafie smýt hanbu způsobenou odmítnutím „nabídnuté“ ochrany a znovu získat původní autoritu.

Od prvních okamžiků není pochyb o tom, s kým máme tu čest. Jde samozřejmě o to, odhalit konkrétního střežce a objednavatele vraždy, nicméně víme zcela jasně, že je to dílo mafie. Vědí to i karabiníci, policisté přivolání na místo činu, ze kterého se mezitím vytratili téměř

⁹ SCIASCIA, Leonardo. *Il giorno della civetta*. Op. cit., s. 391-393.

¹⁰ Překlad Adolfa Felixe, převzatý z prvního českého vydání románu z roku 1964. SCIASCIA, Leonardo. *Den sovy*. Praha: Československý spisovatel, 1964, s. 9-10.

všichni očití svědkové. Vědí to také ti, co z nejrůznějších příčin nemohli také zmizet, vyšetřování zločinu to ale nijak nenapomáhá, neboť všichni svědci jsou náhle postiženi téměř okamžitou ztrátou paměti. Nejedná se samozřejmě o nějakou záhadnou medicínskou událost, ale o zcela běžnou reakci obyvatel Sicílie, kteří mají s působením mafie svoji bezprostřední zkušenost. Pro svědky mafiánského řádění platí jediné, historicky ověřené pravidlo, které velí rychle zmizet a zapomenout, a když se jedno ani druhé nepodaří, pak tedy alespoň mlčet. Vydat svědectví, promluvit o tom, co viděl, rovná se téměř rozhodnutí spáchat sebevraždu. Jedinou osvědčenou strategií přežití v prostoru ovládaném mafií, je nic nevidět, nic neslyšet a mlčet. A podle toho také obyvatelé městečka S. (Sciascia jeho přesný název blíže nespécifikuje) jednají. Jsme svědky okamžité kolektivní ztráty paměti a solidárního mlčení, tedy jevu, který je jednou z překážek odhalení pachatele zločinů.

A někdy ani to nestačí, aby si člověk uchránil holý život. Jak ukazuje Sciascia na příkladu „zmizení“ Nicolosiho, častokrát stačí pouze objevit se v nesprávnou dobu na nesprávném místě a osudem je pak násilná smrt. Vražda Nicolosiho není v tomto případě trestem za vědomé porušení pravidel. Jejím cílem je odstranění svědka, je tedy následkem původní vraždy. Pokud má přece jen toto na první pohled zbytečné použití násilí manifestovat, pak je to především odhodlání mafie nezastavit se před ničím a před nikým. Zabití náhodného svědka je projevem naprosté svrchovanosti mafie nad ovládaným územím. Proti jejímu rozhodnutí není odvolání. Mafie zde představuje vrcholný orgán moci, zastupuje nepřítomný stát a brání jeho pokusům o dominanci.

Svou roli zde hrají také tradiční nedůvěra a odtažitost Sicilanů ke státu, policii, soudům a úřadům. Ve vztahu ke státním autoritám si udržují obezřetnost, ze zkušenosti vědí, že styk s úřady nepřináší nic dobrého a může jim jenom uškodit. Zejména silové složky státní moci, policie a armáda, představují v očích obyvatel Sicílie především nepřítel. Zkušenost zde velí nespolupracovat a zejména „nepošpinit se“ ve styku s vyšetřovatelem. Jak ukazuje příklad bratrů zavražděného Colasberny předvolaných k výslechu na policejní stanici:

„Bruciavano di vergogna per il luogo in cui si trovavano e per l’attesa. Niente e la morte in confronto alla vergogna.“ (Op. cit., s. 396)

Pálila je hanba nad místem, kde se ocitli, nad čekáním. Smrt není nic proti hanbě. (Op. cit., s. 14)

Ani ze strany příbuzných oběti tedy nelze očekávat spolupráci s policií. Ačkoliv vyšetřovatel dobře ví, že za smrtí stojí mafie a důvodem je pokus Colasberny vyhnout se placení

výpalného a podnikat „bez ochrany“ mafie, samotní jeho společníci tuto možnost popírají. Beznaděj vyjadřuje přesně zvolání místního důstojníka karabiníků:

„Non vogliono parlare, anche se li levano di mezzo uno dopo l'altro, non parlano: si contentano farsi ammazzare...“ (Op. cit., s. 400)

„Nechtější mluvit,“ zasáhl strážmistr, „nepromluví, ani kdyby je oddělali jednoho po druhém. Radši se dají zabít...“ (Op. cit., s. 18)

Neochota vypovídat však není úplná, kapitán Bellodi si je však dobře vědom, že cílem došlých anonymních dopisů je pouze svést jej na falešnou stopu.

„E curioso [...] come da queste parti ci si sfoghi in lettere anonime: nessuno parla ma, per fortuna, dico di noi carabinieri, tutti scrivono. Dimenticano di firmare, ma scrivono. Ad ogni omicidio, ad ogni furto, ecco una diecina di lettere anonime sul mio tavolo...“ (Op. cit., s. 397)

„Je to zvláštní,“ začal kapitán, jako by pokračoval v přerušném rozhovoru, „v jaké oblibě mají zdejší lidé anonymní dopisy. Nikdo nepromluví, ale naštěstí, myslím pro četníky, všichni píšou. Zapomínají se podepsat, ale píšou. Po každé vraždě, po každé krádeži mám na stole deset anonymních dopisů...“ (Op. cit., s. 16)

Bratři Colasbernové však mají strach i ze psaní. Psací stroj, papír či inkoust jsou pro ně symbolem úřední moci a v psaném slově vidí nebezpečí, které se kvůli vyšetřovatelů může obrátit proti nim samým.

„[...] e di lato, seduto davanti alla machina da scrivere, c'era il carabiniere Sposito. Aveva una faccia infantile, il carabiniere Sposito: ma i fratelli Colasberna e i loro soci dalla sua presenza ebbero mortale inquietudine. il terrore della spietata inquisizione, della nera semenza della scrittura. *Bianca campagna, nera semenza: uomo che la fa, sempre la pensa* dice l'indovinello della scrittura.“ (Op. cit., s. 397)

Stranou u psacího stroje seděl četník Sposito. Četník Sposito měl dětskou tvář, ale u bratří Colasbernu a jejich společníků vyvolala jeho přítomnost smrtelný neklid, hrůznou představu nemilosrdného výsledku a černé setby písma. *Bílé pole, černé semě, myšlenka vždy roste ze mě* praví hádanka o písmu. (Op. cit., s. 15)

Kapitán Bellodi však v žádném případě nezneužívá svého postavení. Ke svědkům i k obviněným se chová vždy korektně, vzbuzuje u jedněch i u druhých respekt. Jeho způsob chování vyvolává u Sicilanů údiv, a svým způsobem i obdiv, v kontrastu s hrubým a příkrým jednáním či přímo ponižováním, kterého se jim obvykle dostává.

„Il capitano disse parole di condoglianza e si scusò per averli convocati in caserma e per il ritardo. Pensarono ancora 'continentale, quanto sono educati i continentali' ma non perdevano di vista il carabiniere Sposito [...]“ (Op. cit., s. 397)

Kapitán tlumočil svou soustrast, pak se omluvil, že je pozval do kasáren, i za své opoždění. Znovu je napadlo „Je z pevniny; tihle lidé z pevniny jsou velmi vzdělaní“, ale nespouštěli zrak z četníka Sposita [...]. (Op. cit., s. 15)

„Accompagna i signori“ ordinò il capitano.

‘Cristo se sa trattare’ pensarono i soci. e per la gioia di essersela cavata quasi per niente [...] e per essere stati chiamati signori da un ufficiali dei Carabinieri, uscirono che avevano dimenticato il lutto che portavano, e avevano voglia di correre come i ragazzi all’uscita della scuola.’ (Op. cit., s. 401)

„Doprovod’ ty pány,“ nařídil kapitán.

„Dovede jednat s lidmi,“ pomyslili si vyslýchaní. A rozradostněni, že se z toho dostali skoro hladce [...] a že je četnický důstojník nazval pány, spěchali ven, jako by ani nebyli ve smutku. Byli by nejraději běželi jako kluci ze školy. (Op. cit., s. 19)

Zatímco prostí obyvatelé městečka vidí v Bellodim pouze Seveřana z „pevniny“ („i continentali sono gentili ma non capiscono niente“)¹¹, pro místní držitele moci představuje skutečnou hrozbu pro stávající stav poměrů.

„[...] si è mai sentito uno sbirro parlare così con un galantuomo? È un comunista, solo i comunisti parlano così.” (Op. cit., s. 405)

„Slyšel kdy někdo, aby policajt takhle mluvil s člověkem z dobré rodiny? Je to komunista, tak mluví jenom komunisti.” (Op. cit., s. 22)

Poznáváme zde skutečné protivníky kapitána Bellodiho, ztělesňujícího kladného hrdinu, kterými jsou jimi tito „galantuomini“ či „uomini d’onore“; dále nikým nejmenovaní příslušníci mocné politické třídy a s nimi spříznění kapitáni průmyslu, velkostatkáři a příslušníci církevní honorace propojení navzájem na způsob mafie a v nerozborném souladu společně vykořisťující sobě podřízené obyvatele. Ještě dříve než se podaří odhalit samotného vraha, jsou nám představeni opravdoví příslušníci mafie. Na první pohled se sice mohou lišit od zažitě představy o příslušnících této zločinné organizace, ale přesto se i na ně vztahuje Sciasciova výše uvedená definice.

Tito „ctihodní muži“ představují vrchol pyramidálně strukturované moci mafie. Jsou skutečnými vládci, „muži ve stínu“, kteří tahají za nitky a skutečně rozhodují o řízení státu, ekonomiky a společnosti. Využívají při tom stejných technik vzájemné pomoci, služeb a protislužeb, které drží pohromadě klasická zločinecká společenství pohybuující se výhradně za hranicí zákona.

“[...] ‘Come si chiama questo... Comunista?’

‘Bellodì mi pare: comanda la compagnia di C., ci sta da tre mesi e ha già fatto guasto... Ora sta cacciando il naso negli appalti, anche il commendator Zarccone si raccomanda a lei, mi ha detto ‘siamo in speranza che l’onorevole lo faccia ritornare a mangiar polenta’.

‘Il caro Zarccone’ disse l’onorevole ‘come sta?’

‘Potrebbe star meglio’ disse l’uomo bruno, allusivo.

‘Lo faremo star meglio’ promise l’onorevole. “(Op. cit., s. 404)

‘[...] Jak se jmenuje ten... komunista?’

---

¹¹ Tamtéž s. 397. „Lidé z pevniny jsou přívětiví, ale nic nechápou.“

‘Myslím, že Bellodi. Velí setnině v C., je u nás tři měsíce a natropil už spoustu škod. Teď strká nos do zakázek ve stavebnictví. I commendatore Zarcone na vás spoléhá, řekl mi: Doufejme, že ho poslanec pošle zpátky jíst polentu.’

‘Náš milý Zarcone,’ řekl poslanec, ‘jak se mu daří?’

‘Mohlo by to být lepší,’ odpověděl se srozumitelnou narážkou osmahlý.

‘Postaráme se, aby se mu dařilo líp,’ slíbil poslanec. (Op. cit., s. 22)

Úryvek pochází z dialogu mafiánského bosse a poslance italského parlamentu, který se odehrává v římské kavárně. Prostřednictvím tohoto rozhovoru je nám umožněno nejen nahlédnout do světa této oligarchické skupiny, ale i poznat způsob vyjadřování jejich příslušníků. Sciascia se zde ukazuje jako výborný pozorovatel a mistr geniální zkratky. Pomocí jazyka příslušníků mafie, plného dvojsmyslů, narážek, zámlk a aluzí pronikáme přímo do jejich mentálního světa. Jako bychom před sebou přepisy odposlechů; tolik populární v dnešní době pokročilé nahrávací techniky. Je až s podivem nakolik jsou si výrazové prostředky příslušníků podsvětí a politických špiček všude na světě podobné. Český čtenář při tom rázem ztrácí pocit výlučnosti příslušníka národa, který je vysáván kastou „kolibříků“ stavících si krmítka ve veřejných zakázkách všeho druhu a lze se domnívat, že Češi „svému Sciasciovi rozumějí“.

Den sovy se spíše než jako román o mafii jeví jako román o zkorumpované státní moci. V tomto ohledu se pak postoje Sicilanů apriorně přistupujících k jakékoliv moci s nedůvěrou, hledajících ochranu v okruhu rodiny, stahujících se do soukromí, úporně hledících si svého, snažících se za žádnou cenu nevybočovat, nestrhávat na sebe pozornost mohou zdát správnou životní strategií.

“Il capitano avrebbe voluto chiedere al vecchio se avesse notato qualcuno, giorni prima, dirigersi verso il chiarchiaro; o se comunque avesse visto qualcosa di sospetto da quella parte. Ma capì che non c’era niente da cavare da uno che riteneva il capo degli sbirri cattivo quanto il proprio cane. E non avesse torto, pensava il capitano: da secoli i bargelli mordevano gli uomini come lui, magari li facevano assicurare, come diceva il vecchio, e poi mordevano. Che cosa erano stati i bargelli se non strumenti della usurpazione e dell’arbitrio?” (Op. cit., s. 455)

Kapitán se chtěl zeptat, jestli stařec neviděl v posledních dnech někoho jít ke *chiarchiaru* nebo jestli si vůbec v okolí nevšiml něčeho podezřelého. Ale pochopil, že nedostane kloudnou odpověď od muže, který považuje náčelníka biřiců za stejně zlého jako svého psa. A má nakonec pravdu, pomyslel si kapitán. P mnoho staletí biřicové kousali lidi jako ten pes, když se toho nejméně nadáli, jak se vyjádřil ten stařec. Čím jiným bývali náčelníci biřiců než nástrojem uchvatitelství a zvůle? (Op. cit., s. 73)

Mohou se měnit režimy, od tyranie po demokracii, ale podstata moci a její výkon se nemění. Dopadá vždy na ty nejslabší, pro která sicilská mafie používá termín *cornuti* tedy paroháči. Jinými slovy lid je vždy podváděn, mocnými beze studu zostouzen a vysmíván.

„‘Il popolo’ soghignò il vecchio’ il popolo...Il popolo cornuto era e cornuto resta: la differenza è che il fascismo appendeva una bandiera solo alle corna del popolo e la democrazia lascia che ognuno se l’appenda da sé, del colore che gli piace, alle proprie corna [...]

‘Il popolo, la democrazia’ disse il vecchio rassettandosi a sedere, un po’ ansante per la dimostrazione che aveva dato del suo saper camminare sulle corna della gente ,sono belle invenzioni: cose inventate a tavolino, da gente che sa mettere una parola in culo all’altra e tutte le parole nel culo dell’umanità, con rispetto parlando...Dico con rispetto parlando dell’umanità...Un bosco di corna, l’umanità [...].“ (Op. cit., s. 424-425)

„Lid,‘ povzdechł si starý, ‘lid vždycky brali a budou brát na hůl. Rozdíl je v tom, že fašismus mával jen jedním praporem, kdežto v demokracii si každý může vybrat prapor, který se mu líbí... [...] ‘Národ, demokracie,’ řekl starý a znovu usedl, trochu zadýchán ukázkou podivného tance, ‘jsou pěkné báchorky. Vymyslili si je lidé, kteří dovedou, s prominutím, vstřít jedno slovo do zadku druhého a všechno dohromady do zadku národa... Říkám s prominutím s ohledem na ten národ. Hotový les podvodů a lží [...]’ (Op. cit., s. 43-44)

V tomto směru se státní moc příliš neliší od moci mafie; naopak se může zdát ještě méně legitimní, neboť vyžaduje poslušnost a podřízenost, aniž by za to cokoliv poskytovala. Moc státu se opírá o psané zákony, nařízení, pravidla vymáhaná policií a soudy, naproti tomu mafie upevňuje moc svými činy, příkazy nejsou nikde ukotvené, záleží jen na libovůli silnějšího. A přestože státní moc si klade za cíl vládu práva a rovnost všech před zákonem, zkušenost obyvatel Sicílie hovoří jinak.

„[...] chi comanda fa la legge, e chi vuole godere della legge deve stare con chi comanda.“ (Op. cit., str. 447)

„[...] Kdo poroučí, dělá zákony, a kdo chce mít zákony na své straně, musí táhnout s těmi, kdo poroučejí.“ (Op. cit., str. 66)

Moc se projevuje vždy stejným způsobem; nechává se mocnými zneužívat, umocňuje nerovnost a prohlubuje bezpráví. Svě o tom věděl i Calogero Dibella řečený Parrieneddu.

„[...] e pure era la legge, quanto la morte paurosa; non per il *confidente*, la legge che nasce dal ragione ed è ragione, ma la legge di un uomo, che nasce dai pensieri e dagli umori di quest’uomo, dal graffio che si può fare sbarbandosi o dal buon caffè che ha bevuto, l’assoluta irrazionalità della legge, ad ogni momento creata da colui che comanda, dalla guardia municipale o dal maresciallo, dal questore o dal giudice; da chi ha la forza, insomma. Che la legge fosse immutabilmente scritta e uguale per tutti, il *confidente* non ha mai creduto [...].“ (Op. cit., s. 407)

A přece ho zákon děsil stejně jako smrt. Nikoli zákon, který pramení z pravdy a je pravdou, nýbrž podle donašečových představ zákon určitého člověka, rodící se z myšlenek a nálad tohoto člověka, z toho, zda se pořezal při holení nebo jakou kávu právě vypil. Naprostá libovůle zákona, jež si dnes či zítra vytvoří ten, kdo poroučí, ať již je to obecní strážník, strážmistr, policejní náčelník nebo soudce: zkrátka ten, kdo má v ruce moc. Donašeč nevěřil a ani nemohl věřit, že zákon je nezaměnitelný a stejný pro všechny. (Op. cit., s. 25)

Bellodiho se ve střetu s touto realitou zmocňuje vztek a žal nad zoufalou bezmocností zákona ve střetu s mafií. Ač přesvědčením liberální republikán, partyzánský bojovník proti fašismu, občas jej přemůže chuť zavrhnout ústavu a zákony a jednat po vzoru fašistické diktatury, která ustavením výjimečného stavu na Sicílii dosáhla v boji s mafií dočasných úspěchů.

„Quante altre libertà questa loro libertà era costata, i siciliani non sapevano e non volevano sapere: avevano visto sul banco degli imputati, nei grandi processi delle assise, tutti i *don* e gli *zii*, i potenti capi elettori e i commedatori della Corona, medici e avvocati che si intrigavano alla malavita o la proteggevano; magistrati deboli o corrotti erano stati destituiti; funzionari compiacenti allontanati. Per il contadino, per il piccolo proprietario, per il pastore, per lo zolfataro, la dittatura parlava questo linguaggio di libertà.” (Op. cit., s. 430)

Ale co jiných svobod stála tahle jejich svoboda, to Sicilané nevěděli a nechtěli vědět. Byli svědky senzačních procesů, kdy na lavici obžalovaných usedli před porotou všichni ti *donové* a *strýcové*, mocní volební kortešové a rytíři koruny, lékaři a advokáti, udržující styky se zločineckým podsvětím nebo je chránící. Neschopní a úplatní hodnostáři byli sesazeni, příliš shovívaví úředníci přeloženi. K venkovanům, drobným majitelům půdy, pastýřům, dělníkům v sirných dolech promlouvala diktatura touto řečí svobody. (Op. cit., s. 49)

Nicméně náš hrdina nikdy nereaguje ve vzteku, řídí se rozumem a ten velí ctít zákon za všech okolností. Jedině tak lze očistit stát od násilnických, nelegitimních praktik, odlišit jej tak od mafie i fašismu a vrátit mu tak ztracenou důvěru občanů. Jedině pak přestane být stát nástrojem útlaku a vykořisťování.

„È inutile tentare di incastrare nel penale un uomo come costui: non ci saranno mai prove sufficienti, il silenzio degli onesti e dei disonesti lo proteggerà sempre. Ed è inutile, oltre che pericoloso, vagheggiare una sospensione di diritti costituzionali. Un nuovo Mori diventerebbe subito strumento politico-elettoralistico; braccio non del regime, ma di una fazione del regime [...] Qui bisognerebbe sorprendere la gente nel covo dell'inadempienza fiscale, come in America.“ (Op. cit., s. 465)

„Je marné pokoušet se usvědčit z trestných činů člověka, jako je tenhle. Nikdy se nenajde dost důkazů, mlčenlivost poctivých i nepoctivých ho vždycky ochrání. Je marné a navíc nebezpečné, blouznit o zrušení ústavních práv. Nový Mori by se okamžitě stal politickým a volebním nástrojem, když ne pro celý režim, tedy pro některou jeho kliku [...] Bylo by třeba vyslídit lidi v doupěti finančních neplech, tak jako v Americe.“ (Op. cit., s. 84)

Při čtení úryvku čtenáře jistě překvapí podobnost mezi tím, co říká Bellodi, a Sciasciovým vystoupením proti nebezpečí vzrůstu moci profesionálních antimafijních složek v roce 1987.¹² Projevuje se zde Sciasciovo pevné přesvědčení, že proti mafii lze rozhodně vystoupit silou, ale ta musí být vždy opřena o zákon, před kterým jsou si všichni rovni. Nelze přijímat mimořádná opatření, vyjmout některé případy zákonným postupům, neboť tím bychom se dostali na šikmou plochu dalšího postupného omezování občanských a lidských práv. Bellodi (i Sciascia) se domnívá, že stát má dostatek prostředků a nástrojů k boji s mafii, ovšem nedokáže je využít; či se pokrytecky vymlouvá, že k potírání mafie nestačí.

Klíčovým nedostatkem v boji s mafii je podle Sciascii nedostatek vůle účinně proti ní zasáhnout způsobený vzájemnou provázaností, až závislostí jedné moci na druhé. Setkáváme se zde s pojetím, které bylo ve své době v rozporu s všeobecně převládající představou, která

---

¹² Mám zde na mysli Sciasciův článek publikovaný 10. ledna 1987 v deníku Corriere della sera pod názvem „I professionisti dell'antimafia“ (Profesionální bojovníci s mafii) dostupný např. http://www.accadeinitalia.it/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=2

spojovala moc a vládu mafie nad zaostalými oblastmi na jihu Itálie s dlouhodobou „nepřítomností“ státu. Po celá staletí se na Sicílii střídala jedna špatná vládní moc za druhou, stát byl slabý a nevýkonný, čímž vyklidil prostor mafii, která byla schopna poskytnout obyvatelům ochranu a základní prvky sociálního zabezpečení. Sciascia tuto teorii neztrácuje zcela; ve svém popisu sociokulturního prostředí s ní pracuje jako s východiskem svých úvah. Dobu rozkvětu mafie a vzrůst podílu jejích kriminálních aktivit však spojuje až s érou po sjednocení Itálie, a zejména pak po druhé světové válce; tedy v době, kdy by díky postupující modernizaci měla moc mafie upadat. Ukázala se však ohromná schopnost mafie proměňovat se a koexistovat spolu se státem a vydělávat na spojení s ním prostřednictvím politiky.

Díky Sciasciovi můžeme být svědky vývoje vztahu mezi mafii a státem. V románu *Den sovy* vidíme, že propojení mezi světem organizovaného zločinu a stranami organizované politiky je již pevné. Obě strany jsou si vědomy toho, že jedna druhou potřebují. Mafie politikům zaručuje hlasy, politici výměnou za ně mafii „klid na práci“.

„Bravissimo. Noi due, siciliani, alla mafia non ci crediamo: questo, a voi che a quanto pare ci credete, dovreste dire qualcosa. Ma vi capico: non siete siciliano, e i pregiudizzi sono duri a morire. Col tempo vi convincerete che è tutta una montatura. Ma intanto, per carità, seguite attentamente le indagini di questo Bellodi... E voi che alla mafia non ci credete, cercate di fare qualcosa, mandate qualcuno: che sappia fare fare, che non pianta grana con Bellodi, ma che... *Ima summis mutare: capite il latino? Non quello d'Orazio: il mio voglio dire.*“ (Op. cit., s. 411)

„Výborně. My dva Sicilané na mafii nevěříme. To by mělo něco znamenat pro vás, který na ni, jak se zdá, věříte. Ale chápu vás, nejste ze Sicílie, a pověry mají tuhý život, Časem se přesvědčíte, že to jsou všechno jen báchorky. Ale zatím, proboha, sledujte pozorně vyšetřování toho Bellodiho... A vy, který na mafii nevěříte, něco dělejte, pošlete tam někoho. Ale aby se vyznal, aby si s Bellodim nerozlil ocet, nýbrž dovedl...*Imma summis mutare.* rozumíte latině? Nemyslím Horácově, ale mé... (Op. cit., s. 29)

Sciascia odhaluje příčiny vzniku mafie prostřednictvím hlavního hrdiny románu *Den sovy*, kapitána Bellodiho, který nepochází ze Sicílie. Její prostředí je mu cizí, záhadné, obtížně přístupné.

“La Sicilia...Donna anche lei: misteriosa, implacabile, vendicativa`e bellissima...’[...] ‘E la mafia: cos`e questa mafia di cui parlano sempre i giornali?’ [...] ‘E molto complicata da spiegare’ disse Bellodi ‘è ...incredibile, ecco.’” (Op. cit., s. 479)

„Sicílie... Je to také žena: záhadná, ukrutná, mstivá, ale překrásná...‘ [...] ‘A mafie? Co je ta mafie, o které se tolik píše v novinách?’ [...] ‘Těžko vysvětlit,’ pravil Bellodi, ‘je neuvěřitelná.’ (Op. cit., s. 98)

Bellodiho zvědavost a snaha o pochopení toho, jak funguje sicilská mafie, umožňuje čtenáři proniknout pod povrch reality. Identifikaci s hlavním hrdinou navíc usnadňuje skutečnost, že Bellodi je klad`as každým coulem. Idealista, a zároveň zosobnění ideálu. Zdálo by se

snadné uvěřit, že v postavě kapitána karabiníků se ukrývá sám autor. Nicméně Sciascia sám v jednom rozhovoru přiznává, že hlavní postava románu měla reálný předobraz v majoru Renatu Candidovi. Jeho osud se skutečně podobá osudu Bellodiho. Candida během svého pobytu na Sicílii napsal knihu o mafii, následkem čehož byl odvelen ze Sicílie do Turína.¹³

Přestože příběh vnímáme prostřednictvím Bellodiho, vypravěč si od něj udržuje odstup, vyjádřený rovněž vyprávěním ve třetí osobě jednotného čísla. Skutečně proniknout do světa mafie můžeme pak prostřednictvím skvělých dialogů, ať už jsou to rozhovory mezi příslušníky mafie, politiky či průmyslovými magnáty, anebo výslechy obviněných. Perspektiva vypravěče se tak neustále mění, a spolu s ní se proměňuje rovněž obraz mafie.

Co se týče Bellodiho, pak pochopení toho, jak funguje mafie, se pouze přiblížil. Proto se ani na konci vyšetřování necítí být schopen dostatečně popsat a sdělit ostatním svou osobní zkušenost. Nelze pominout fakt, že Bellodi je v prostředí Sicílie cizincem, přičemž zde neustále naráží na hradbu mlčení a mlžení ze strany jejich obyvatel. Je zcela odkázán na svůj rozum a schopnost samostatného úsudku, nicméně tyto nástroje se ve střetu se sicilskou realitou jeví jako nedostatečné.

„Ma dalla voce pubblica l'Arena è indicato come capo mafia.”

‘La voce pubblica...Ma che cos’è la voce pubblica? Una voce nell’aria, una voce dell’aria: e porta la calunnia, la diffamazione, la vendetta vile...E poi: che cos’è la mafia?...Una voce anche la mafia: che ciascun lo dice, dove sia nesun lo sa...[...]

‘Ma la mafia, almeno per certe manifestazioni che io ho potuto constatare, esiste.’

‘Mi addolorate, figlio mio, mi addolorate: come siciliano mi addolorate, e come uomo ragionevole quale presumo di essere...Quel che, indegnamente, rappresento, si capisce non c’entra... Ma il siciliano che io sono, e l’uomo ragionevole che presumo di essere si ribellano a questa ingiustizia verso la Sicilia, a questa offesa alla ragione.’” (Op. cit., s. 433-434)

„Hlas lidu... Co je to hlas lidu? Hlas ve větru, hlas do větru, který hanobí, očerňuje, zbaběle se mstí... A pak, co je to mafie?... I to je jen prázdný zvuk. Každý tvrdí, že je, ale nikdo neví, kde... [...]

‘Ale mafie existuje, alespoň podle určitých skutečností, které jsem zjistil.’

Působíte mi bolest, synu, velkou bolest. I jako Sicilanovi i jako rozumnému člověku, kterým, doufám, jsem...Funkce, kterou možná nezaslouženě zastávám, s tím pochopitelně nemá co dělat...Ale jako Sicilan a podle vlastního názoru rozumný člověk musím protestovat proti této nespravedlnosti vůči Sicílii, proti té urážce rozumu.’ (Op. cit., s. 52)

Zde jsme svědky zajímavé výměny rolí, kdy Sicilan přesvědčuje z pozic rozumu Severana o nepravděpodobnosti existence mafie. Příslušník mafie zde apeluje na zdravý rozum Bellodiho a vyzývá ho k odmítnutí předsudků a předpojatosti vůči Sicílii.

„Ditemi voi se è possibile concepire l’esistenza di una associazione così vasta ed organizzata, così segreta, così potente da dominare non solo mezza Sicilia, ma addirittura gli Stati Uniti d’America: e con un capo che sta qui in Sicilia`visitato dai giornalisti e poi dai giornali presentato, poveretto, nelle tinte più fosche...” (Op. cit., s. 434)

¹³ ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Op. cit., s. 104.

„Řekněte sám, je-li možno si představit, že existuje zločinecký spolek, tak rozsáhlý a dobře organizovaný, tak tajný a mocný, aby ovládal nejen polovinu Sicílie, ale dokonce i Spojené státy americké; že jeho náčelník žije zde na Sicílii, že ho navštěvují novináři, kteří ho potom, ubožáka, líčí v nejtemnějších barvách...“ (Op. cit., s. 52-53)

Skutečně, existence mafie byla pro mnohé stále ještě obtížně představitelná, její moc zůstávala tajemná a záhadná. Mafie si je dobře vědoma toho, že jí publicita a veřejný zájem neschází. Snaží se svou moc příliš neukazovat, své obchody provádí v skrytu a pečlivě buduje svůj pozitivní společenský obraz. Opouští uvadající romantickou představu zbojníků a rebelů, ochránců slabých a utlačovaných a naproti tomu se stylizuje do role “ctihodných, čestných a vážených” mužů, nesoucích břímě rozhodování ve prospěch obce a zajišťujících spravedlnost. Ve srovnání s všudypřítomnou impotencí státu představuje mafie (či se tak alespoň tváří) jistou alternativu a iluzi samosprávy.

“Ci sono uomini rispettati: per le loro qualità, per il loro saper fare, per la capacità che hanno di comunicare, di crearsi immediatamente un rapporto di simpatia, di amicizia`e quella che voi chiamate voce pubblica, il vento della calunnia, subito si leva a dire ‘ecco i capi mafia...’E c’è una cosa che non sapete: questi uomini, che la voce pubblica vi indica come capi mafia, hanno una qualità che io mi augurerei di trovare in ogni uomo, e che basterebbe a far salvo ogni uomo davanti a Dio: il senso della giustizia... Istantivo, naturale: un dono...E questo senso della giustizia li rende oggetto di rispetto...”

“È questo il punto: l’amministrazione della giustizia è compito dello stato: e non si può ammettere che...”

“Parlo di senso della giustizia, non di amministrazione della giustizia... E poi vi dico: se noi due stiamo a litigare per un pezzo di terra, per una eredità, per un debito`e viene un terzo a metterci d’accordo, a risolvere la vertenza...In un certo senso, viene ad amministrare giustizia: ma sapete cosa sarebbe accaduto di noi due, se avessimo continuato a litigare davanti alla *vostra* giustizia? Anni sarebbero passati, e forse per impazienza, per rabbia, uno di noi due, o tutti e due, ci saremmo abbandonati alla violenza...Non credo, insomma, che un uomo di pace, un uomo che mette pace, venga ad usurpare l’ufficio di giustizia che lo Stato detiene e che, per carità, è legittimo...” (Op. cit., s. 434)

„A ještě něco bych vám rád řekl: mužové, které hlas lidu nazývá předáky mafie, mají něco, co bych rád viděl u všech lidí a co by samo stačilo, aby byl každý spasen: smysl pro spravedlnost...instinktivní, vrozený. Dar od Boha...A pro tuhle vlastnost si zasluhují naší úcty...”

„Správně, ale – o to právě jde: výkon spravedlnosti přísluší státu. A nelze trpět, aby...”

„Mluvím o smyslu pro spravedlnost, nikoliv o výkonu spravedlnosti. A ještě vám řeknu: Dostaneme-li se my dva do sporu o kus půdy, o dědictví, o dluh, a přijde někdo třetí, aby nás usmířil, aby rozhodl naši při...přichází v určitém smyslu, aby vykonal spravedlnost. Víte, co by se stalo, kdybychom dál vedli svůj spor před tou *vaší* spravedlností? Utekla by léta a jeden z nás, nebo oba dva bychom sáhli ať již z netrpělivosti nebo ze zlosti k násilí... Zkrátka nevěřím, že by si mírumilovný člověk, který smíruje jiné, svévole osoboval výkon spravedlnosti, příslušející státu, a to samozřejmě plným právem...” (Op. cit., s. 53)

Zde již domnělá Sciasciova identifikace s Bellodim není tak zjevná a stáváme se svědky toho, jak autor dokáže prožívat realitu z různých perspektiv. Sciascia byl dokonce některými svými kritiky nařčen z toho, že byl mafii “oblouzněn” a že jí dokonce straní.¹⁴ Domnívám se však, že se jedná o nedorozumění a nepochopení Sciasciova skutečného záměru. Jakkoliv může být

¹⁴ ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Op. cit., s. 108.

jeho vztah k maffii mnohoznačný, nelze dle mého soudu tvrdit, že by mu bylo pojetí výkonu moci mafie bližší než její užití v případě státu. Sciascia vždy usiloval především o kritiku moci jako takové, jeho cílem byla delegitimizace veškerých institucionalizovaných autorit a emancipace od veškerých forem útlaku. Přesto si nelze nepovšimnout jistých sympatií, které Sciascia chová k hlavnímu představiteli sicilské mafie donu Marianu Arenovi. Nemám zde na mysli známé vzájemné uznání, které si spolu bezděky vymění při výslechu Bellodi s Arenou, ale především explicitně nevyřčené, přesto však jasně tušené přesvědčení, že Arena by za jiných okolností nemusel hrát roli mafiána, ale naopak skutečného ochránce slabých a osudem méně nadaných spoluobčanů. Rozhodně by k tomu měl více předpokladů než někteří volení zástupci lidu, ať už je to vážený poslanec Livigni, nebo ministr Mancuso, představující v románu skutečné delikventy.

“Non lo so, mio caro, non lo so: io i conti li faccio sempre sul peggio che può venire. Consideriamo dunque che Pizzuco parla: e Mariano è sistemato per le feste. Ad occhio e croce io dico che in questo momento i carabinieri tentano di saldare l’anello di Pizzuco a quello di Mariano se tiene, i casi sono due: o la catena finisce con Mariano, o Mariano vecchio com’è, sofferente, comincia a cantare il suo rosario...E in questo caso, mio caro, la catena si allunga tanto che mi ci posso trovato impigliato anch’io, e il ministro, e il padreterno...Un disastro, mio caro, un disastro...” (Op. cit., s. 457)

„Nevím, příteli, nevím. Počítám vždycky raději s nehorším. Dejme tomu, že Pizzuco promluví: a Mariano v tom vězí až po krk. Zhruba řečeno, četníci se v této chvíli snaží připoutat článek Pizzucův k článku Marianovu. Jestli se to podaří, jsou opět dvě možnosti: buď řetěz skončí u Mariana, nebo starý, nemocný Mariano začne odříkávat svůj růženec... V tom případě, můj milý, se řetěz pořádně prodlouží a mohu v něm uváznout já, ministr i Bůh nebeský... Katastrofa, můj milý, katastrofa.“ (Op. cit., s. 75)

Nelze však pouštět ze zřetele, že vzájemná blízkost mezi Bellodim a Arenou je pouze zdánlivá a povrchní. Při podrobnějším zkoumání nám musí být ihned jasné, jak jsou si jejich představy o světě a hodnoty vzdálené.

„Io’ prosegui poi don Mariano ,ho una certa prattica del mondo’è quella che diciamo l’umanità, e ci riempiamo la bocca a dire umanità, bella parola piena di vento, la divido in cinque categorie: gli uomini, i mezz’uomini, gli ominicchi, i (con rispetto parlando) pigliainculo e i quaquaraquà...Pocchissimi gli uomini`i mezz’uomini pochi, ché mi contenterei l’umanità si fermasse ai mezz’uomini...E invece no, scende ancora più giù, agli ominicchi: che sono come i bambini che si credono grandi, scimmie che fanno le stesse mosse dei grandi...E ancora più in giù: i pigliainculo, che vanno diventando un esercito... E infine i quaquaraquà: che dovrebbero vivere con le anatre nelle pozzanghere, ché la loro vita non ha più senso e più espressione di quella delle anatre...” (Op. cit., s. 466-467)

„Mám určité životní zkušenosti,“ pokračoval don Mariano, „a to, čemu říkáme lidstvo, to líbivé, nic neříkající slovíčko, kterého máme stále plná ústa, rozdělují na pět skupin: muže, polomuže, pidimuže, pak s prominutím poseroutky a plevy... Mužů je velmi málo, polomužů velmi málo, a byl bych rád, kdyby jimi lidstvo skončilo... Ale ne, klesá ještě níž, k pidimužům. Jsou to děti, které si namlouvají, že jsou dospělí, opice, napodobující dospělé... A ještě níž: poseroutkové, kterých je celá armáda... A konečně plevy. Ti by měli žít jako kachny na rybníčku, protože jejich život nemá větší smysl a cenu než život kachny...” (Op. cit., s. 85)

Vraťme se ale znovu ke způsobu, jakým je v románu zobrazena mafie. V tuto chvíli se zdá vhodné představit dona Mariana z pohledu jiného příslušníka mafie.

„Non capisco, proprio non capisco: un uomo come don Mariano Arena, un galantuomo: tutto casa e parrocchia`e in età, poveretto, con tanti malanni addosso, tante croci... E lo arrestano come un delinquente mentre, permettetemi a dirlo, tanti delquenti se la passano sotto gli occhi nostri' [...]‘Se conosceste, come io lo conosco, don Mariano Arena, voi non parlereste di macchie: un uomo, lasciatemelo dire, come ce ne sono pocchi: non dico per integrità di fede, che a voi, non voglio considerare se giustamente o meno, può anche non interessare`ma per onestà, per amore del prossimo, per saggezza...Un uomo eccezionale, vi assicuro: tanto più se si pensa che è sprovisto istruzione, di cultura...Ma voi sapete quanto più della cultura valga la purezza del cuore...‘“ (Op. cit., s. 432-433)

„Nechápu, opravdu nechápu. Člověk jako don Mariano Arena, řádný občan. Žije jen pro rodinu a faru. Je, chudák, starý, nemocný, tolik toho už v životě prodělal... a zatknou ho jako zločince, zatímco tolik skutečných zločinců, dovolte mi tu poznámku, se prochází na svobodě před našima očima. ‘[...] Kdybyste znal dona Arenu tak, jako ho znám já, nemluvil byste o škraloupech. Je to člověk, dovolte, abych vám to připomněl, jakých je málo. Nemluví ani o jeho upřímné víře, která vás třeba nezajímá, nechci rozhodovat, zda právem či nikoliv. Mám na mysli jeho čestnost, lásku k bližním, moudrost... Výjimečný člověk, ujistěte vás. Tím spíše, povážíme-li, že se mu nedostalo vzdělání, kultury... Ale sám víte, oč větší cenu než kultura má upřímné srdce...’ (Op. cit., s. 51)

Odmyslíme-li „tradiční“ osobnostní charakteristiky příslušníka mafie, jakými jsou čest, moudrost a smysl pro spravedlnost, zůstává nám před očima celý soubor křesťanských ctností. Jazyk obhájce dona Mariana je plný náboženských odkazů, nikoliv náhodou, uvážíme-li, že mafie se sama považovala za svého druhu „svaté společenství“ (*santa chiesa*). Sám don Mariano, když odsuzuje k smrti práskače Calogera di Bellu řečeného „Parrienieddu“, což znamená v překladu malý kněz, říká:

„...e se ti getti contro la santa chiesa io, caro mio, che ti posso fare?: niente, ti dico solo che sei morto nel cuore degli amici.“ (Op. cit., s. 426)

„... podnikneš-li něco proti církvi, můj zlatý, co ti mohu udělat? Nic, jenom ti řeknu, že jsi pro přátele mrtv.“ (Op. cit., s. 44)

Jinak má ovšem mafie vztah k církvi veskrze pragmatický. Necítí z její strany ohrožení, dokáže těžit z její vlastní moci a využívat ji ve svůj prospěch stejně jako státní moc a politiku.

„‘Certi suoi amici dicono che lei è religiosissimo.’
‘Vado in chiesa, mando denaro ai orfanotrofi...’
‘Crede che basti?’
‘Certo che basta: la chiesa è grande perché ognuno ci sta dentro a modo proprio.’
‘Non ha mai letto il Vangelo?’
‘Lo sento leggere ogni domenica.’
‘Che gliene pare?’
‘Belle parole: la Chiesa è tutta una bellezza.’
‘Per Lei, vedo, la bellezza non ha niente a che fare con la verità.’
‘La verità è nel fondo di un pozzo: lei guarda in un pozzo e vede il sole o la luna`ma se si butta giù non c’è più né sole né luna, c’è la verità.’“ (Op. cit., s. 469)

„Někteří vaši přátelé tvrdí, že jste velmi zbožný.’
„Chodím do kostela, posílám peníze sirotčincům...’
„Myslíte, že to stačí?‘

„jistě to stačí. Církev je dost velká, aby se v ní každý zařídil podle svého.“
„Četl jste někdy evangelium?“
„Poslouchám ho každou neděli.“
„Co o něm soudíte?“
„Krásná slova. Církev je jedna krása.“
„Podle vás, jak vidím, nemá krása co dělat s pravdou?“
„Pravda je na dně studně. Díváte se do studně a vidíte slunce nebo měsíc. Ale když skočíte dolů, není tu už ani slunce ani měsíc, je tu pravda.“ (Op. cit., s. 87)

Co se týče struktury románu, je třeba říci, že se v duchu detektivního žánru soustředí na motiv vyšetřování zločinu. Nicméně pravidla a konvence detektivního příběhu Sciascia porušuje hned v několika ohledech. Vrah je čtenáři jasný již od počátku, stejně tak motiv zločinu, přesto však není viník potrestán a spravedlnosti nebylo učiněno za dost. Vyšetřování sice probíhá standardně, jsme svědky výslechů, udání, falešných výpovědí i pečlivého shromažďování důkazů a logické dedukce; nicméně o celkovém pozadí zločinu se dozvídáme zprostředkovaně, prostřednictvím útržků rozhovorů mafiánů a zainteresovaných politiků. Kapitán Bellodi není schopen vlastními omezenými silami dosáhnout úspěchu vyšetřování a je z vůle vysoce postavených politických činitelů odvolán. Případ je uzavřen bez potrestání viníků. Namísto spravedlivého trestu a zadostiučinění z návratu porušené rovnováhy si čtenář odnáší pochyby a nejistotu ohledně možnosti prosazení spravedlnosti. Státní aparát, který by měl být ve vyšetřování Bellodimu nápomocen se staví proti němu a chrání viníky před trestem.

Detektivka v Sciasciově podání je netradiční nejen s ohledem na výše naznačená vybočení z žánrových schémat, ale také pro své filosofické přesahy. Vyprávění je prokládáno autorovými kritickými reflexemi, Bellodiho vnitřními monology a dialogy různých dalších postav, které umožňují plasticky zachytit společenskou realitu.

Co se týče místa děje, pohybujeme se převážně na Sicílii, bez bližšího geografického určení. Zcela chybí místní názvy, které jsou pouze naznačeny počátečními písmeny. V jednotlivých prostřizích se dostáváme do Říma, prostředí městských kaváren a parlamentních lavic. V závěru románu se ocitneme ve sněhem pokryté Parmě. V románu zcela chybí stereotypní odkazy na sicilskou realitu, jakými jsou moře, horko, slunce; naopak příběh je situován do zimního období, chladu a přitímní přechodu mezi dnem a nocí. Stejně tak chybí „klasické“ motivy zločinu z vášně, náhlého pohnutí mysli, či ze žárlivosti, které by bylo možno očekávat. Situováním prvotní vraždy do okamžiku úsvitu přidává autor zločinu na závažnosti.

Odmyslíme-li potřebu demonstrativního trestu za odepření poslušnosti mafii, které by se stěžejně mohlo odehrát v noci, beze svědků, můžeme vzít v úvahu rovněž symboliku obsaženou již

v samotném názvu díla. Den, ve kterém se objeví sova, je dozajista dnem převráceným na hlavu a může tak symbolizovat Sicílii jako nepochopitelnou, absurdní zemi. Kapitán Bellodi může sám připomínat sovu za bílého dne, oslepenou prudkostí slunce a dezorientovanou v obtížně čitelném prostředí. Sciascia zvolil název se zjevným odkazem na Shakespearovo drama o Jindřichu VI., ve kterém je sova znamením a poslem smrti.

„Un po' scherzando, e perché sapeva il capitano curioso di certe espressioni popolari, il brigadiere disse 'E lu cuccu ci dissi a li cuccuotti: A lu chiarchiaru nni vidiemmu tutti'e subito incuriosito il capitano gli chiese il significato. Il brigadiere tradusse 'Ed cucco disse ai propri figli: al chiarchiaro ci incontreremo tutti' ed aggiunse che forse voleva dire ci incontreremo tutti nella morte, l'immagine del chiarchiaro, chi sa perché, diventata idea della morte. Il capitano capiva benissimo perché: e febbrilmente ebbe visione di un fitto raduno di uccelli notturni nel chiarchiaro, un cieco sbattere di voli nell'opaca luce dell'ora'e gli pareva che il senso della morte non si potesse dare in immagine più di questa paurosa.” (Op. cit., s. 453)

Četař trochu žertem a také protože věděl, že kapitána zajímají lidová rčení, pravil v nářečí: „*E lu cuccu ci dissi a li cuccuotti: A lu chiarchiaru nni vidiemmu tutti*” a kapitán se okamžitě zeptal na význam toho verše. Četař přeložil: „A kukačka řekla svým mláďatům: V *chiarchiaru* se všichni sejdeme,” a dodal, že se tím patrně myslí, že se všichni sejdeme ve smrti, protože *chiarchiaro* se tu kdovíproč pojímá jako předobraz smrti. Kapitán dobře chápal proč, a před očima se mu vybavila horečnatá představa hustého sletu nočního ptactva nad *chiarchiarem*, zmateného hemžení v pochmurném světle. A napadlo mu, že předtuchu smrti nebylo možno vystihnout strašidelnějším příměrem, než byl tento. (Op. cit., s. 71)

Autor si zde možná pohrává rovněž s jinou symbolikou světla a stínu; dne a noci. Světlo symbolizuje rozum a naději; tma (sova) potom zločin a smrt. Sicílie pak představuje zemi, kde se sice zločin a smrt vyskytuje skoro denně; provází je však naděje, že za použití rozumu lze dosáhnout spravedlnosti. Na podporu této interpretace si zde dovoluji uvést odkaz na poslední větu románu, která potvrzuje, že příběh nekončí rezignací hlavního hrdiny.

„Si sentiva un po' confuso. Ma prima di arrivare a casa sapeva, lucidamente, di amare la Sicilia: e ci sarebbe tornato. 'Mi ci romperò la testa.' disse a voce alta.” (Op. cit., s. 481)

Pociťoval neurčitý zmatek. Ale než došel domů, uvědomil si jasně, že si Sicílii zamiloval. A že se tam vrátí. „Rozbiju si o ni lebku,” řekl nahlas. (Op. cit., s. 99)

Na tomto místě nezbývá než dát za pravdu Onofrimu, který upozorňuje na skutečnost, že v případě tohoto románu je pravda rekonstruována za pomoci rozumu, bez nejednoznačností a bez možnosti omylu. Přestože díky zásahu vnější moci nebylo možné pravdu vyjevit širší veřejnosti a viníci unikli zaslouženému trestu, závěr románu je výzvou k dalšímu potýkání se s Mocí, zločinem a nespravedlností.¹⁵

---

¹⁵ ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Op. cit., s. 114.

Každému, co jeho jest (A ciascuno il suo)

Každému, co jeho jest – název románu Leonarda Sciascii z roku 1966 přebírá doslovný překlad záhlaví vatikánského deníku *Osservatore romano* *unicique suum*, který hraje v příběhu roli vodítka k pachateli dvojí vraždy. Tématem této netradiční detektivky je opět sicilská mafie, nicméně oproti *Dnu sovy* před sebou máme mafii již plně urbanizovanou a politicky aktivní. Do vyšetřování zločinu se pouští na vlastní pěst profesor Laurana, středoškolský učitel historie a literatury, který se odmítá spokojit s oficiální verzí případu, která spojuje vraždu lékárníka Mannò a doktora Roscia s domnělými milostnými pletkami prvně jmenovaného. Za pomoci své přirozené zvědavosti a schopnosti dedukce postupně odkrývá další a další stopy, které jej postupně přivádějí ke zjištění skutečných motivů i samotného vraha. Odhalení pravých souvislostí se mu však stane osudným, neboť vlivem vlastního milostného poblouznění přehlíží zásadní okolnosti případu.

Profesor Laurana hraje v příběhu ústřední roli. Na rozdíl od kapitána Bellodiho, jde v tomto případě o místního (sicilského) rodáka, který se ovšem kategorii běžných občanů v mnoha ohledech vymyká. Jednak pohlíží na realitu kriticky, nechce se smířit s nabízenou „oficiální“ pravdou postavenou na „pavlačových klepech“, odmítá dělat závěry na základě pohodlných myšlenkových schémat. Sleduje vlastní rozum, který mu však neumožňuje sicilskou realitu plně pochopit.

„L'ordinamento di un sistema! E dov' è qui il sistema? C'è mai stato, ci sarà mai? Essere stranieri, nella verità o nella colpa, e insieme nella verità e nella colpa, è un lusso che ci si può permettere quando c'è l'ordinamento di un sistema. A meno che non si voglia considerare sistema quello in cui il povero Roscio è scomparso.“ (Op. cit., s. 831)

Řád systému! Kde je tady systém? Byl t vůbec někdy, bude tu někdy? Být cizinci svou pravdou, nebo svou vinou, či soustavně pravdou i vinou, to je luxus, který si lze dovolit, pokud existuje nějaký uspořádaný systém. Ledaže by se chtělo pokládat za systém to, co pohltilo chudáka Roscia.¹⁶

Ve své domovině je svým způsobem cizincem; bláznem, který pro svůj intelektuální zápal nevidí, že si svým „vyšetřováním“ kope vlastní hrob. Metaforu o červech v sýru tak nelze na profesora Lauranu vztahovat.

“[...] il fatto che noi, ad occhio nudo, non vediamo le zampe dei vermi del formaggio non è ragione per credere che i vermi non le vedono...Io sono un verme dello stesso formaggio, e vedo le zampe degli altri vermi”. (Op. cit., s. 834)

---

¹⁶ Překlad Jitky Minaříkové, převzatý z prvního českého vydání románu z roku 1968. Viz SCIASCIA, Leonardo. *Každému, co jeho jest*. Praha: Odeon, 1968, s. 65.

[...] 'když pouhým okem nevidíme tlapky červů v sýru, nemáme ještě důvod se domnívat, že ani červi ej nevidí...Já jsem červ v témže sýru a vidím tlapky ostatních červů.' (Op. cit., s. 69)

Laurana tak svým zápalem a naivní snahou po objasnění záhadné vraždy představuje tragikomickou figuru a *Každému, co jeho jest* je spíše parodií na detektivku než skutečným kriminálním románem. Sciascia prostřednictvím tohoto svým způsobem typického „sicilského“ příběhu nabízí jedinečný pohled na mafii zevnitř. Nejedná se přitom o popis podmínek pro vznik mafie, jako spíše o popis mechanismů, které ji drží u moci. Na místo hierarchicky pyramidálně strukturované zločinecké organizace je nám představen rodinný mafiánský klan, který své teritorium ovládá pomocí sofistikované sítě osobních, politických a finančních vazeb.

“[...] Rosello fa parte del consiglio d'amministrazione della Furaris, cinquecentomila lire al mese, e consulente tecnico della stessa Furaris, un paio di milioni all'anno; membro del comitato esecutivo della Vesceris, cinquecentomila al mese; presidente di una società per l'estrazione di marmi pregiati, finanziata dalla Furaris e dalla Trinacria, che opera, come tutti sanno, in una zona dove un pezzo di marmo pregiato non si troverebbe nemmeno se celo portassero apposta, perché subito scomparirebbe nella sabbia; consigliere provinciale, e questa è una carica che assolve dal lato finanziario, in pura perdita, i gettoni di presenza bastandogli appena le mance agli uscieri: ma dal lato del prestigio...Lei sa che è stato lui, in consiglio provinciale, a spostare i consiglieri del suo partito dall'alleanza coi fascisti a quella coi socialisti: una delle prime operazioni che in questo senso siano state fatte in Italia...Gode perciò della stima dei socialisti; ed avrà anche quella dei comunisti se, profilandosi un altro spostamento a sinistra del suo partito, riuscirà anche stavolta ad anticipare i tempi...Posso dirle, anzi, che i comunisti della provincia già occhieggiano verso di lui con timida speranza...Veniamo ora ai suoi affari privati, che io conosco solo in parte: aree edificabili, nel capoluogo e, si dice, anche a Palermo; un paio di società edilizie in mano; una tipografia che costantemente lavora per uffici ed enti pubblici; una società di trasporti... Poi ci sono più oscuri affari: e qui è pericoloso, anche per pura e dissinteressata curiosità, tentare di annusare...Le dico soltanto questo: se mi confidassero che passa dalle sue mani anche la tratta delle bianche, ci crederei senza che me lo giurassero.” (Op. cit., s. 834-835)

Rosello je členem správní rady společnosti Furaris, pět set tisíc lir měsíčně, a právní poradce téže Furaris, pár miliónů ročně; rádce banky Trinacria, dalších pár miliónů; člen výkonného výboru firmy Vesceris pět set tisíc měsíčně; předseda společnosti pro těžbu vzácného mramoru, financované firmami Furaris a Trinacria, pěkný podnik, jak každý ví, v kraji, kde by se kousek vzácného mramoru nenašel, ani kdyby ho tam naschvál přivezli, protože by okamžitě zmizel v písku; člen provinční rady, a toto je funkce, kterou zastává po finanční stránce čistě ztrátově: těch pár šestáků za to jen taktak stačí na spropitné portýrům; ale po prestižní stránce... Víte, že to byl v provinční radě on, kdo přesunul její členy ze své strany od spojení s fašisty ke spojení se socialisty: jeden z prvních přesunů v tomto směru v Itálii vůbec... Těší se v důsledku toho účtě socialistů; a získá i účtu komunistů, až svou stranu přesune ještě víc doleva a i tentokrát předběhne svou dobu... Mohu dokonce říci, že komunisté z celé provincie po něm už s nasmělou nadějí pošilhávají... A vezměme si teď jeho soukromé obchody, které znám jen zčásti: Stavební parcely v okresním městě a pryč i v Palermu; pár stavebních společností v hrsti; tiskárna, která dostává pravidelné zakázky od veřejných úřadů a podniků; dopravní společnost... Pak jsou tu obchody pochybnější, a do těch je nebezpečné se pokoušet, třeba jen z čistě a nezištné zvědavosti, strkat nos... Řeknu vám jen tolik: kdyby mi řekli, že má prsty v obchodech s děvčaty, uvěřil bych tomu bez přísahání.' (Op. cit., s. 68-69)

Organizovaný zločin se již dokázal plně integrovat do vládních a ekonomických struktur a představuje tak problém pro celou italskou demokracii. Těsné spojení s politikou a ekonomickými institucemi spolu se schopností shromáždit velké sumy peněz mu umožnily

proniknout ze světa ilegálních obchodů a ryze kriminální činnosti do nejvýnosnějších ekonomických sektorů. Rozšiřování majetku a politického vlivu, daného schopností mobilizovat masy závislého obyvatelstva, umožnilo této kriminální elitě dosáhnout jistého společenského uznání a stát se součástí politického establishmentu. Při tom se však odmítají vzdát své největší komparativní výhody, kterou je absolutní možnost používat násilí.

„Rosello è [...] uno che per raggiungere una carica o per mantenerla (una carica ben pagata, s'intende) passerebbe sul cadavere di chiunque... Tranne che sul cadavere di suo zio arciprete, naturalmente.” (Op. cit., s. 834)

„(Rosello) je člověk, který aby dosáhl nějaké funkce anebo aby si ji udržel (dobře placené funkce, to se rozumí), by šel přes číkoliv mrtvolu. Kromě mrtvol svého strýce vikáře samozřejmě.“ (Op. cit., s. 68)

Volba postavy kněze jako hlavy mafiánského klanu pak jen dokresluje schopnost mafie infiltrovat jakoukoliv mocenskou instituci a využít ji ke svému prospěchu. Sciascia nemá při hodnocení povrchního a ve svých vnějších projevech exaltovaného katolicismu svých spoluobčanů slitování.

„Dico cattolico per modo di dire, mai conosciuto in vita mia, qui, un cattolico vero: e sto per compiere novantadue anni... C'è gente che in vita sua ha mangiato magari una mezza salma di grano maiorchino fatto ad ostie: ed è sempre pronta a mettere la mano nella tasca degli altri, a tirare un calcio alla faccia di un moribondo e un colpo a lupara alle reni di uno in buona salute...“ (Op. cit., s. 824)

Říkám katolické, protože se to tak říká, nikdy v životě jsem se tady nesetkal s opravdovým katolíkem: a táhne mi na dvaadevadesátý... Jsou lidé, kteří za svůj život spolykali celá kila hostií a pořád jsou pohotově strčit ruku do cizí kapsy, namířit kopanec do tváře umírajícího a ránu z pušky do beder zdravého... (Op. cit., s. 57)

Mafie a církve představují dva typy hierarchicky uspořádaných společenství, které se vzájemně střetávaly spíše výjimečně. Nikdy se nepovažovaly za vzájemné konkurenty a jejich moc se spíše vzájemně doplňovala. Mafie nikdy neusilovala o duchovní hegemonii a církve pomáhala mafii v očích veřejnosti v mnoha případech legitimizovat. Jsme zde svědky historicky známého přístupu rozdělení moci duchovní a světskou – *každému, co jeho jest*. Mafie i církve jsou na svém území nikým neohrožovaným hegemonem; a obě se v prosazování vlastních zájmů řídí principem „účel světi prostředky“. V případě mafie je tímto účelem hromadění majetku a moci a její využívání v rámci úzce vymezené skupiny svých členů. Sjednocení majetku v rámci rodiny je z pohledu mafie legitimním zájmem, pro který nalézá pochopení i církve.

„Per il matrimonio tra cugini ci vuole la dispensa della chiesa: e dunque un 'ombra di peccato c'è... E ti pare che l'arciprete potesse ammettere che un amore non proprio retto fosse nato nella sua casa? Sarebbe stata una vergogna, l'arciprete è un uomo scrupolisissimo. [...] Non è la stessa

cosa: ora diventa quasi un'opera di carità...Sposare una vedova con bambina, riunificare la roba...“ (Op. cit., s.864)

„K sňatku mezi bratrancem a sestřenicí musíš žádat církev o dispens; takže stín hříchu v tom je... A ty myslíš, že pan vikář mohl připustit, aby pod jeho střechou vznikla láska ne tak docela jaksepatří? Byla by to ostuda, na takové věci pan vikář dbá. [...] Není to totéž: teď se z toho stal vlastně milosrdný skutek... vzít si vdovu s holčičkou, dát znovu dohromady majetek...“ (Op. cit., s. 101)

Skutečný motiv zločinu je takřka všem obyvatelům provincie ovládané mafíí ihned zřejmý. Utajovaný incestní milostný poměr, stejně jako kriminální aktivity rodiny Rosellových jsou veřejným tajemstvím, o kterém všichni vědí, ale tváří se jako by o nich neměli tušení. Narážíme zde na stejnou hráz *omerty*, kolektivního mlčení, která činí vyšetřování činů mafie takřka neřešitelným. Policie ve vyšetřování dvojí vraždy hraje zcela podružnou roli; snaží se případ uzavřít tak, aby v žádném případě neohrozila zájem mafie. Ani Laurana se do objasňování případu nepouští s vidinou dosažení spravedlnosti, ale z pouhého intelektuálního rozmaru a v touze po vyřešení složité hádanky. I z toho je patrná autorova skepse ohledně možnosti účinného vypořádání se s mocí mafie.

„Se un processo, giuocato su tre indizzi fino a un certo punto validi e su un movente appena intravisto tra le quinte della maldicenza, fosse finito in una sentenza di condanna, Laurana ne avrebbe tratto motivo a rinvigorire quel sentimento e quella filosofia di repugnanza e di polemica che costitutivamente portava contro l'amministrazione della giustizia e contro il principio stesso da cui l'amministrazione della giustizia discendeva.“ (Op. cit., s. 859)

Kdyby nějaký proces založený na třech indiciích do určité míry platných a na motivu sotva postřehnutelném v balastu pomluv skončil vynesením odsuzujícího rozsudku, byl by to pro Lauranu jistě popud k tomu, aby v sobě znovu oživil vrozené nepřátelské a polemické city i názory vůči úřednímu vykonávání spravedlnosti i proti samotnému principu, z něhož úřední vykonávání spravedlnosti vyrůstá. (Op. cit., s. 95)

Kromě mlčení místních obyvatel a přivírání očí nad zločiny mafie ze strany policejních složek jsou pachatelé navíc pod ochranou vrcholných představitelů vládní moci. Pokud mafie veřejné orgány neinfiltrovala přímo, alespoň do nich dosadila politiky, kteří jí výměnou za podporu ve volbách zaručují beztrestnost.

„E dove l'ha conosciuto, questo tale di Montalmo di cui ha dimenticato il nome?“

‘Per le scale del palazzo di giustizia, qualche giorno addietro.’

‘Stava tra due carabinieri?’

‘Ma no: era in compagnia dell'onorevole Abello e di un mio conoscente, un avvocato.’ [...]

‘Si chiama Raganà ed è un delinquente. [...] Uno di quei delquenti incensurato, rispettati, intoccabili.’ (Op. cit., s. 847-848)

„A kde jste se s ním seznámil, s tímhle z Montalma, co jste zapomněl, jak se jmenuje?“

„Na schodišti justičního paláce, před pár dny.“

„Vedli ho dva četníci?“

„Ale ne, byl ve společnosti poslance Abella a jednoho mého známého, advokáta.“ [...]

Jmenuje se Raganà je to zločinec. [...] jeden z těch zločinců bez trestního rejstříku, vážených, nedotknutelných.‘ (Op. cit., s. 84-85)

Sciascia spatřuje hlavní nebezpečí mafie v zamořování veřejného prostoru, ve vytlačování demokratického rozhodování klientelismem a ve zneužívání moci ve vlastní prospěch jejich nositelů.

„Non lo so, probabilmente arriveranno a toccare anche lui... Ma il fatto è, mio caro amico, che l'Italia è un così felice paese che quando si cominciano a combattere le mafie vernacole vuol dire che già si è stabilita una in lingua...Ho visto qualcosadì simile quarant'anni fa: ed è vero che un fatto, nella grande e nella piccola storia, se si ripete ha carattere di farsa, mentre nel primo verificarsi è tragedia; ma io sono ugualmente inquietato.’

‘Ma che c'entra?’ scató Laurana. Quarant'anni fa, le posso anche dare ragione, una mafia grande ha tentato di schiacciare la piccola...Ma oggi, via...Le pare che oggi sia la stesa cosa?’

‘Non la stessa cosa...Però, senta le voglio raccontare a modo di apologo un fatto che lei certamente conosce...Una grande industria decide di costruire una diga, a monte di una zona popolata. Una diecina di deputati, avvalendosi del parere dei tecnici, chiedono che la diga non si faccia: per il pericolo che verrebbe ad incombere sulla zona sottostante. Il governo lascia costruire la diga. Più tardi, quando è già costruita e in funzione, si leva qualche avvertimento di pericolo. Niente. Niente finché non succede quel disastro che alcuni avevano previsto. Risultato: duemila persone morte...Duemila persone: quante i Raganà che prosperano qui ne liquidano in dieci anni...E potrei raccontarle una quantità di altri apologhi, chee peraltro lei conosce benissimo.’” (Op. cit., s. 850-851)

„Nevím, nejspíš dojde i na něho... Ale už je to tak, můj drahý příteli, Itálie je natolik šťastná zem, že když u nás začneme potírat krajské mafie, znamená to, že jedna z nich se již ustavila v mafii celostátní. Viděl jsem něco podobného před čtyřiceti lety: je sice pravda, že to, co se ve velké nebo malé historii opakuje, má charakter frašky, kdežto napoprvé to byla tragédie; ale já jsem přesto nespív.’

„Ale to sem přece nepatří,‘ vybuchl Laurana. „Ano před čtyřiceti lety, to s vámi souhlasím, se pokusila velká mafie rozdrtit malou... Ale dnes, jděte... Vám připadá, že je to dnes totéž?’

„Ne totéž... Ale poslyšte, budu vám vyprávět jako bajku jednu událost, kterou bezpochyby znáte... Velká průmyslová společnost se rozhodne vybudovat přehradu v horách nad hustě obydleným územím. Tak asi desítka poslanců se ohání názorem techniků a žádá, aby se přehrada nestavěla: znamenalo by to hrozbu pro území pod ní. Vláda stavbu povolí. Později, když už přehrada stojí a je v provozu, pozvedne sem tam někdo varovný hlas. Nic. Nic, dokud nedojde k předvídanému neštěstí. Výsledek: dva tisíce mrtvých... Dva tisíce lidí: tolik jich naši Raganové při sebevětší prosperitě odovznají za deset let... A mohl bych vám vyprávět hromadu dalších bajek, ale beztak je sám až moc dobře znáte.’ (Op. cit., s. 85-86)

Hodnotíme-li román *Každému, co jeho jest* z pohledu žánrového vymezení, pak spíše než o detektivní román se zde jedná o parodii na detektivku. Příběh vyšetřování skutečně připomíná spíše frašku. Sciascia záměrně imituje „klasické“ postupy odhalování zločinu (nedopalek cigarety jako stopa vedoucí k identifikaci vraha, milostný motiv zločinu z vášně). Banální příběh však využívá pouze jako nosnou konstrukci svých myšlenek a cenných kriticko filosofických postřehů. Sciascia dává čtenáři nahlédnout do kolektivní mentality obyvatel Sicílie. Nejedná se přitom o povrchní a suchopárné líčení prostředí, ve kterém se rodí „sicilskost“ jako zásadní kulturně sociální odlišnost obyvatel autorova rodného ostrova, ale o velice poutavou a díky autorově ironii i velice vtípnou sondu do života Itálie jako celku.

Setkáváme se zde znovu s některými Sciasciiovými oblíbenými tématy, jakými jsou například analýza moci a úpadek společenského života v podobě ideově vyprázdněné politiky.

„Ma, se non sbaglio, le sue posizioni sono di destra. E forse, in un momento in cui si va a sinistra...”

‘La destra dell’onorevole sta più a sinistra dei cinesi, se proprio lo vuoi sapere...Che destra, che sinistra? Per lui questo sono distinzioni che non hanno senso.’

[...] ‘Ma l’onorevole Abello’ domandò ‘accetta completamente la linea che per ora segue il vostro partito?’

‘É perché no? Abbiamo rosscchiato per vent’anni a destra, ora è tempo di cominciare a rosscchiare a sinistra. Tanto, non cambia niente.’” (Op. cit., s. 844)

„Jenže on, pokud se nepletu, stojí napravo. A možná že v okamžiku, kdy se směřuje víc doleva.’

„Poslancova pravice je víc vlevo než Číňané, jestli tě to tolik zajímá... Jakápak pravice, jakápak levice? To jsou rozdíly, které pro něho nemají smysl.’

[...] Ale souhlasí poslanec Abello, ‘otázal se, ‘beze zbytku s linií, kterou vaše strana v současné době sleduje?’

„A proč by ne? Dvacet let jsme hlodali napravo, teď je na čase začít hlodat nalevo. Stejně na tom nesejde.’ (Op. cit., s. 78)

Rovněž v tomto ohledu přesahuje Sciasciův román žánrová vymezení detektivního příběhu a představuje dílo vysoké umělecké hodnoty. Spíše než zločin Sciasciu zajímají motivy a popis sociálního prostředí, které zločin produkují. Proto si může dovolit odhalit čtenáři pachatele dříve, než doběhne vyšetřování a dokazování viny, aniž by to příběhu jakkoliv uškodilo. Dosažení spravedlnosti potrestáním viníka se stejně jako v případě *Dne sovy* nekoná, stejně jako ve skutečném životě zlo (protentokrát) vítězí. Čtenář však odchází z prohraného zápasu náležitě poučen a je tak lépe připraven mu čelit v nadcházejících střetnutích.

Poslanec (L'onorevole)

Sciascia je dostatečně znám jako prozaik a publicista, nicméně na své literární dráze zanechal stopu také jako autor divadelních her. Ve své vůbec první hře *Poslanec* zpracoval jedno ze svých oblíbených témat, kterým je moc a její schopnost korumpovat člověka. Sám autor přiznává, že hra vznikla v rozmezí jednoho týdne, a zřejmě ani nezamýšlel, že by byla kdy uvedena na jevištích. Formou představuje hru o třech dějstvích, hlavní postavou je učitel Emanuele Frangipane a jeho žena Assunta. V prvním dějství jsme svědky toho, jak Frangipane přijímá nabídku kandidovat ve volbách roku 1948 za křesťanskodemokratickou stranu. Zprvu je zaskočen a nespěšně zvažuje dopady, které jeho rozhodnutí může mít. Ve druhém dějství pak sledujeme hlavního hrdinu, jak o pět let později s napětím očekává výsledky voleb. Frangipane obhájí svůj mandát s pocitem zadostiučinění, které mu přináší vědomí, že porazil svého stranického rivala. Scéna se výrazně proměnila, namísto chudého příbytku z prvního dějství se ocitáme v novém velkém bytě se služkou. Proměna místa děje doprovází proměnu osobnosti hlavního hrdiny. Dosažené postavení a moc jej poznamenaly víc, než si je sám ochoten připustit. Ve třetím dějství již není pochyb o tom, že moc zanechala na osobnosti hlavního hrdiny hluboké stopy. Rovněž poslancův zeť se vzdálil dřívějším životním ideálům. Úplně upozadil dřívější komunistické postoje i vlastní rodinu a zcela se odevzdal práci na politickém vzestupu svého tchána.

Mnohem zajímavějším vývojem však prošla poslancova žena Assunta, která si jako jediná plně uvědomuje dopady, které měl politický a hmotný vzestup její rodiny na svědomí. V jejich očích znamená politická vláda nutně úpadek lidství a získané bohatství je pro ni symbolem ztráty vlastní duše, svědomí, ideálů a autentického života. Hra ovšem nekončí předvídaným odchodem Assunty do psychiatrické léčebny, ale pirandellovským prostřihem do „*divadla na divadle*“. Je nám nabídnut pohled do budoucnosti, ve kterém vidíme Assuntu s manželem užívající si společně pozemských radovánek na filmovém festivalu v Benátkách.

Z hlediska tématického zaměření mé práce je hra *Poslanec* zajímavá hned z několika důvodů. Na příkladu této hry můžeme sledovat posun v Sciasciově chápání pojmu mafie a jeho přenesení na širší okruh společnosti. Frangipane nepředstavuje v žádném případě mafiána v původním, tradičním slova smyslu. Jako poslanec křesťanské demokracie a tedy reprezentant nejvyšší úrovně mocenské pyramidy je především produktem mafiánského způsobu organizace společnosti, ve kterém je každý postup v mocenském žebříčku vykoupen službami a vzájemnou podporou politických souputníků. Moc se stává nikoliv prostředkem

k dosažení veřejného blaha, ale cílem sama o sobě. Slouží pak především k uspokojování potřeb svých nositelů, kteří si navíc sugerují, že je to tak v pořádku a nijak se tím nekompromitují.

FRANGIPANE [...] La vita di un parlamentare è un inferno`mi creda, monsignore: un inferno... E poi, per Fofò, io ho un'altra programma. Se l'idea di metter su questa nostra piccola banca si realizzerà, e pare si stia per realizzare, Fofò mi pare persona adatta a starci dentro: per capacità, per esperienza, per onestà...

BARBARINO (*con intenzione*) È giusto. Poiché lei ha una quota piuttosto forte delle azioni, è giusto ci metta dentro una persona di fiducia, una persona di famiglia...

FRANGIPANE (*cogliendo l'allusione*) Non è tanto questione d'interesse personale...Lei sa su quali principi sta sorgendo la banca di San Gaetano: mettere i contadini in condizione di avere dei prestiti senza eccessivo gravame e senza quell'iter burocratico di pratiche di ipoteche, di garanzie...

BARBARINO (*con lieve ironia*) Lo so, lo so... (Op. cit., s. 746)

FRANGIPANE [...] Život poslance je peklo, věřte mi, velebný pane, hotové peklo... A pak, pro Fofa mám přichystanou jinou budoucnost. Jestli se podaří uskutečnit plán na naši malou banku, a zdá se, že se jej skutečně podaří zrealizovat, Fofò mi přijde jako osoba vhodná, aby ji spravovala: pro své schopnosti, zkušenosti, čestnost...

BARBARINO (*dvojsmyslně*) To je správné. Neboť jestliže vlastníte značný podíl akcií, je správné dosadit do vedení osobu, které můžete věřit a navíc z rodiny...

FRANGIPANE (*s pochopením narážky*) Nejedná se ani tak o osobní zájem... Vy víte, na jakých základech vyrůstá Banka San Gaetano: chce zajistit, aby rolníci měli přístup k úvěrům bez zbytečné zátěže finanční a administrativní, která zpravidla provází půjčky a záruky...

BARNABINO (*s nepatrnou ironií*) To vím, to vím...(vlastní překlad)

V úryvku máme možnost vidět, jak jsou si jazyk sicilské mafie a politiky podobné. Narážky, dvojsmysly, metafory a aluze fungují jako mimikry s cílem maskovat skutečný obsah jejich komunikace. Sciascia ve hře *Poslanec* na několika místech hovoří přímo o propojení politiky se „zločineckou“ mafií. Nejprve v prvním dějství, kdy je Frangipane přemlouván ke vstupu do strany mimo jiné i s odkazem na skutečnost, že kdyby tak neučinil, mafiánští vůdci by využili svého vlivu k prosazení vlastních kandidátů, což by jistě nepříjemně poznamenalo volební výsledek strany. Ve druhém dějství jsme pak svědky toho, jak Frangipane s radostí vítá vítězství nad svým rivalem, kterého dosáhl za podpory mafie.

FRANGIPANE (*a Sinatra*) E di questo che stai dicendo ora, che don Giovanni è un grande amico, non devi scordartene mai. È un grande amico: ed anche un grande nemico, come Ferlazzano starà constatando in questo momento... Io, quando mi sono presentato la prima volta, nel quarantotto, nei riguardi di don Giovaninno ero prevenuto. Quanto sono andato al suo paese, l'ho anche trattato male. Ho posto un aut aut a quelli del direttivo locale: se don Giovaninno sale sul palco con me, io non parlo. E don Giovaninno, poveretto, è rimasto giù. Per di più, nel discorso, ho detto chiaro e tondo che i voti dei mafiosi non li volevo. E credete che don Giovaninno si sia offeso? Neanche per sogno. Alla fine del comizio mi si è avvicinato e mi ha detto: „professore, io il mio voto glielo debbo dare`perché non sono un mafioso e lei, glielo voglio dire, parla di mafia solo per conoscenza di libri“. E debbo riconoscere che aveva ragione.

MARGANO I libri sono una cosa, la realtà è un'altra. (Op. cit., s. 742)

FRANGIPANE (*Sinatrovi*) A na to, co jsi teď říkal, že don Giovaninno je velký přítel, na to nesmíš nikdy zapomenout. Je to velký přítel: a také velký nepřítel, jak teď zjišťuje Ferlazzano... Když jsem kandidoval poprvé, ve čtyřicátém osmém, byl jsem, co se týče dona Giovaninna, předpojatý. Když jsem přijel do jeho vesnice, choval jsem se k němu ošklivě. Postavil jsem organizátory místního mítinku před hotovou věc: jestliže vyleze don Giovaninno na pódium, nebudu mluvit. A chudák don Giovaninno zůstal dole. A co víc, v debatě jsem řekl jasně a zřetelně, že mafiánské hlasy nechci. A myslíte, že se don Giovaninno urazil? Ani ve snu. Na konci setkání se ke mně přiblížil a řekl mi: „Profesore, já vám ten svůj hlas musím dát, poněvadž já nejsem mafián, a řeknu vám, mafii, o které mluvíte, znáte jenom z knížek.“ Dnes musím uznat, že měl tehdy pravdu.

MARGANO Knihy jsou jedna věc, a skutečnost věc druhá. (vlastní překlad)

Poslanec nepatří k tomu nejlepšímu, co Sciascia vytvořil. Sám si byl nedostatků hry vědom, nicméně odmítal se k ní dále vracet. Témata v ní naznačená dále rozpracoval ve svých pozdějších románech. Z literárně historického hlediska je hra zajímavá proto, že se v ní poprvé objevuje postava kněze jako ďábelského pokušitele a symbol zla. Právě postava Barbarina je v porovnání s ostatními postavami ve hře mnohem výrazněji uchopena a můžeme v ní vidět předobraz dona Gaetana z románu *Todo modo*. Za zmínku pak stojí rovněž postava Assunty, manželky politika, která v kontextu Sciasciova díla představuje pozoruhodnou výjimku v plejádě mužských hrdinů. Pohlížíme-li na hru *Poslanec* jako na komedii o zločinu, pak Assunta ve hře supluje roli vyšetřovatele. Zločinem je zde myšlena běžnými prostředky těžko prokazatelná korupce, kterou Assunta vnímá spíše jako odcizení se vlastním ideálům a ztrátu autentického života. Tramontana¹⁷ užívá v jiné souvislosti termín „morální a ideologická desertifikace“, který mi připadá přiléhavý i na situaci, ve které se nalézá Frangipane.

ASSUNTA Eh no: il punto doloroso, per me, è proprio questo: che durante il fascismo, dentro la guerra, nella confusione, come lei dice, nel caos, noi, mio marito ed io – ed io forse soltanto per suo riflesso, per suo amore - , noi avevamo nel cuore la giustizia, la pace... Poi, è venuta la confusione, l'oscurità...E come è potuto accadere, questo? Come? (*Piange*). (Op. cit., s. 762-763)

ASSUNTA Ale ne: to co mě nejvíce bolí, je právě to, že během fašismu, uprostřed války, ve zmatku, jak říkáte, v chaosu, jsme my, můj manžel a já – a já možná pouze prostřednictvím jeho odlesku, díky jeho lásce - , jsme měli v srdci spravedlnost, mír...Pak přišlo zmatení, temnota... A jak se to mohlo stát? Jak? (*Pláče*). (vlastní překlad)

---

¹⁷ TRAMONTANA, Giuseppe: A proposito di Sciascia. Lo spazio immobile, lo spazio del potere. In: *InStoria – rivista on line di storia & informazioni*, č. 41, květen 2011 (LXXII), [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://www.instoria.it/home/sciascia_denuncia_potere_I.htm

Svou výjimečnou roli postavy, která si jako jediná uvědomuje postupnou erozi osobní integrity všech členů rodiny a vzdoruje jí za pomoci vzorů z literatury, Assunta v závěru ztrácí, čímž Sciascia dosahuje vyšší naléhavosti díla a nezůstává tak ani v tomto případě nic dlužen svému pověstnému skepticismu.¹⁸

---

¹⁸ Sciascia v jednom rozhovoru ze sedmdesátých let sám sebe hodnotí slovy: „Certo, sono scettico politicamente, e socialmente pessimista.“ „Jistě, co se týče politiky, označil bych se za skeptika; co se týče vývoje společnosti, jsem pesimista.“ Viz ROSSANI, Ottavio: Sciascia, l'uomo che non poteva ridere. In: *A futura memoria*, 2009, č. 4, s. 65.

Kontext (Il contesto)

V roce 1971 vydává Sciascia svůj třetí „detektivní“ román, který byl původně zamýšlen jako parodie či travestie detektivního žánru napsaná pro pobavení autora a který se stal zásadním dílem pro pochopení kontextu, v němž se rodí mafie. Román vyvolal silnou polemiku a odmítavé reakce zejména na levé části politického spektra. Sciascia se stal nezamýšleně prorokem budoucího politického a společenského vývoje Itálie, neboť dokázal předpovědět nástup „historického kompromisu“ a vládní spolupráce křesťanskodemokratické strany s komunistickou opozicí.

Příběh se odehrává ve smyšlené zemi, která může vzdáleně připomínat Sicílii, nicméně s jistotou můžeme říci, že se v Itálii neodehrává. Přenesením děje do fiktivní země Sciascia vyjadřuje své přesvědčení, že mafianizace politiky je univerzální zkušenost a může se odehrát kdekoliv.

Jedna linie příběhu nás přivádí k vyšetřování série vražd vysoce postavených představitelů justice, za kterou inspektor Rogas, pověřený jejich vyšetřováním, vidí mstu ze strany nespravedlivě odsouzeného lékárníka Crese. Jeho podezření se ukazuje být správné a Rogas je blízko Cresově zatčení. Nicméně je přinucen svými nadřízenými sledovat ve vyšetřování falešnou stopu vedoucí do prostředí radikálně levicových revolučních hnutí. Postupně odhaluje mnohem závažnější zločin, kterým je celková korupce a odcizení státní moci demokratickým ideálům. Vnitřně se ztotožňuje s Cresem a úmyslně nepodnikne nic proti jeho záměru zavraždit předsedu Nejvyššího soudu.

Rogas se rozhoduje proti spiknutí mocenských elit zasáhnout a obrátí se proto o pomoc nejprve k příteli Cusanovi, spisovateli a novináři, a později přímo na šéfa opoziční Revoluční strany Amara. Jeho cílem je zveřejnit pravdu o státu v zajetí mafiánské moci, nicméně umírá po zásahu tajných služeb. Román tak končí záhadnou smrtí Rogase a Amara a trpkým procitnutím Cusana, který s překvapením zjišťuje, že do komplotu jsou zapojeni rovněž představitelé opozice. Jedinou nadějí, která zbývá pro zveřejnění pravdy, tak poskytuje literatura, myšleno obrazně i doslovně, neboť Cusanovo svědectví je ukryto ve svazku rytířského románu o dobrodružstvích Dona Quijota uloženém v jeho domácí knihovně.

Z hlediska struktury děje nese *Kontext* jistou podobnost s ostatními Sciasciiovými detektivkami. Hlavní hrdina, policejní vyšetřovatel je hned od začátku nucen potýkat se

s překážkami, které mu v jeho práci kladou nadřizení. Rogas je nositelem pevných republikánských zásad, v zemi, kde se jimi již nikdo neřídí. Jak upozorňuje Onofri¹⁹ odkazem na další badatele, Rogas je přesmyčkou mytického Argose, stookého pastýře, ale stejně tak může být jeho jméno odvozeno od latinského slova *rogare* ve významu ptát se, zjišťovat. V každém případě je postavou tragickou. Poznání pravdy převrací jeho život naruby a z ochránce zákona se stává komplic sériového vraha. Rogasův pokus vzepřít tyranii mafianizovaného státu se mu stane osudným.

Forma detektivky slouží opět pouze jako nosná konstrukce Sciasciových úvah o povaze moci. Prostřednictvím Rogasova vyšetřování jsme svědky odhalování vnitřního světa jednotlivých postav románu, které reprezentují různé vrstvy mocenské struktury. Zároveň sledujeme osobní vývoj Rogase a proměnu jeho přesvědčení.

“Dentro il problema di una serie di crimini che per ufficio, per professione, si sentiva tenuto a risolvere, ad assicurarne l'autore alla legge se non alla giustizia, un'altro ne era insorto, sommamente criminale nella specie, come crimine contemplato nei principî fondamentali dello stato, ma da risolvere al di fuori del suo ufficio, contro il suo ufficio. In pratica, si traveva di difendere lo Stato contro coloro che lo rappresentavano, che lo detenevano. Lo Stato detenuto. E bisognava liberarlo. Ma era in detenzione anche lui: non poteva che tentare di aprire una crepa nel muro.” (Op. cit., s. 66)

Vedle problému vyšetřování série vražd, ve kterém cítil úřední povinnost a závazek plynoucí ze svého profesionálního postavení – zajistit vraha a předat jej, když ne spravedlnosti, pak alespoň soudu -, se vynořil jiný případ, rovněž na výsost kriminální; zločin dotýkající se základních principů státu, k jehož objasnění vedla cesta mimo policejní struktury; a proti jejich vůli. V praxi šlo o obranu státu před těmi, kteří jej představovali; a kteří jej drželi v zajetí. Stát jako rukojmí. A bylo třeba jej osvobodit. Jako vězeň se ale cítil i on sám: nezbývalo než zkusit se prokopat ven. (vlastní překlad)

Na jiném místě k nám promouvá ministr vnitra, který úkoluje Rogase a šéfa politického oddělení policie. Bez skrupulí otevírá dveře do svého myšlenkového světa a odkrývá techniky získání a udržení moci.

“Ma sì, lo so: e non me ne dolgo. Anch'io, ve l'ho detto, cederei volentieri il mio posto al signor Amar. Ma, vedete, questo paese non è ancora arrivato a disprezzare il partito del signor Amar quanto disprezza il mio. Nel nostro sistema, il crisma del potere è il disprezzo. Gli uomini del signor Amar stanno facendo di tutto per meritarlo: e lo avranno. E una volta che lo avranno, sapranno come fare per legittimarlo. Perché il sistema consente di arrivare al potere col disprezzo ma è l'iniquità, l'esercizio dell'iniquità, che lo legittima. Noi, quelli del mio partito che ci avvicendiamo alle pottrone ministeriali, siamo blandamente iniqui: per costituzione e per contingenza, perché non sappiamo e non possiamo essere più iniqui lo siamo sempre meno, anzi. E voi avete sete di iniquità. Non soltanto voi della polizia, dico.” (Op. cit., s. 60)

„Ale ano, já vím: a netrání mě to. Já sám, jak jsem vám již řekl, bych se rád vzdal svého postavení ve prospěch pana Amara. Ale, vidíte, tato země ještě neopovrhne stranou pana Amara tolik, jako mou. V našem systému představuje opovržení svatý olej nezbytný k pomazání moci. Lidé pana Amara dělají vše možné, aby si jej zasloužili: a dosáhnou jej. A jakmile jej budou mít, budou již

¹⁹ ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Bari: Editori Laterza, 2004, 149-150.

vědět, jak svou moc legitimizovat. Protože systém připouští získání moci prostřednictvím opovržení, ale je to bezpráví, výkon nespravedlnosti, co ji opravňuje. My, příslušníci téže strany, kteří se střídáme v ministerských židlích, jsme ve své nespravedlnosti ochabli: pro své založení či z náhodilosti, protože už neumíme a nemůžeme být více nespravedliví; naopak jsme takoví stále méně. A vy žijíte po nespravedlnosti. Nejen vy,... od policie, říkám. (vlastní překlad)

Sciascia se vrací také ke svému oblíbenému tématu spravedlnosti a (ne)možnosti jejího prosazení v prostředí moderní justice. Prezident Nejvyššího soudu poučuje Rogase o tom, že existence institucionalizované spravedlnosti předem vylučuje možnost justičního omylu. Pokud by k němu mělo dojít, je třeba všemi prostředky zabránit jeho veřejnému přiznání. Byrokratický systém výkonu práva přitom již dávno rezignoval na prosazování spravedlnosti.

“[...] Mi spingerò a un paradosso, che può anch'essere una previsione: la sola forma possibile di giustizia, di amministrazione della giustizia potrebbe essere, e sarà, quella che nella guerra militare si chiama decimazione. Il singolo risponde dell'umanità. E l'umanità risponde del singolo. Non ci potrà essere un altro modo di amministrare la giustizia. Dico di più: non c'è mai stato. Ma ora viene il momento di teorizzarlo, di codificarlo. Perseguire il colpevole, i colpevoli è impossibile; praticamente impossibile, tecnicamente. Non è più il cercare l'ago nel pagliaio, ma il cercare nel pagliaio il filo di paglia. [...] Il suo mestiere, mio caro amico, è diventato ridicolo. Presuppone l'essenza dell'individuo, e l'individuo non c'è. Presuppone l'assistenza di dio, il dio che acceca gli uni e illumina gli altri, il dio che si nasconde: e talmente a lungo è rimasto nascosto che possiamo presumerlo morto. Presuppone la pace, e c'è la guerra...Questo è il punto: la guerra...C'è la guerra: il disonore e il delitto debbono essere restituiti ai corpi della moltitudine, come nelle guerre militari ai regimenti, alle divisioni, alle armate. Puniti nel numero. Giudicati dalla sorte.”(Op. cit., s., 72)

Napadá mě paradoxní myšlenka, která se může zdát jako předpověď: jediná možná forma spravedlnosti, výkonu spravedlnosti by mohla být, a bude ta, která se v době války označuje jako decimace. Jedinec ručí za celé lidstvo. A lidstvo nese odpovědnost za jedince. Nebude možný jiný výkon spravedlnosti. A troufám si tvrdit, že nikdy ani neexistoval. Ale nyní nastává čas jej teoreticky uchopit a kodifikovat. Pronásledovat provinilé je nemožné; prakticky i technicky nemožné. Nejde již o to, nalézt jehlu v kupce sena, ale vyjmout z něj samotné stéblo trávy. [...] Vaše zaměstnání se stalo směšným, milý příteli. Předpokládá existenci jedince, ale jedinec neexistuje. Počítá s existencí Boha; Boha, který jedny oslepuje a navrácí zrak druhým; Boha, který se skrývá: a který je tak dlouho ukryt, že jej lze považovat za mrtvého. Předpokládá mír, a namísto něj máme válku. A to je ten základ: jsme ve válce; ve válce musí být potupa a provinění navráceny houfu, jako v dobách války pluku, divizi, armádě. Kolektivní trest. Rozsudek přisouzený losem. (vlastní překlad)

Jsme zde svědky postupující „ideologické a morální dezertifikace“ státu, ve kterém přestává mít rozlišování mezi vládní většinou a opozicí smysl, neboť i přes možné střídání moci zůstává podstata systému nedotčena. Sciasciův skepticismus a kritika se obrací i proti mladým „radikálním revolucionářům“, kteří jsou v *Kontextu* vykreslení buď jako oportunisti, snílci, či přímo jako užiteční idioti sloužící nevědomky k upevnění vládnoucí moci. Setkání s nimi Rogase utvrzuje v přesvědčení, že k záchraně státu je nutná jeho radikální proměna.

„Direi, senza la più lontana intenzione di offenderla, che il suo punto di vista è professionale: per il fatto di starci dentro, a diffenderle, lei ha finito col credere che le istituzioni dello stato borghese abbiano una possibilità di resistenza praticamente inesauribile. Ma non vede quel che succede nel nostro paese? I nodi vengono sempre al pettine.”

‘Quando c'è il pettine’ disse malinconicamente Rogas.

‘Già, quando c'è il pettine’. Scrutò Rogas con distratta attenzione. Poi, scherzosamente ‘Non è che parlare di rivoluzione sia un reato?’

‘Professionalmente, questa volta, le assicuro che più se ne parla e meglio è.’”(Op. cit., s. 49).

‘Řekl bych, aniž bych se vás tím chtěl v nejmenším dotknout, že jste z vašeho úhlu pohledu, který vychází z vaší přítomnosti uvnitř vládních struktur a povinnosti je hájit, dospěl k názoru, že instituce buržoazního státu mají neomezené možnosti k posilování vlastní odolnosti. Ale cožpak nevidíte to, co se děje v naší zemi? Pravda zvítězí!’

‘Ale lháři již dávno vyhráli...’ odvětil zádumčivě Rogas.

‘Ale ne navždy.’ Pohlédl roztržitě na Rogase. A pak žertovně ‘Nepovažujete řeči o revoluci za zločin?’

‘Upřímně, v tuhle chvíli, vás ubezpečuji, že čím více se o ní bude mluvit, tím lépe.’ (vlastní překlad)

Avšak naděje, které Rogas vkládá do možnosti, že se Revoluční strana stane nositelem revolučních změn, se mu stane osudnou. Jak ukazuje rozhovor místopředsedy Revoluční strany s Cusanem několik dní po Rogasově a Amarově smrti, strana již dávno o proměnu mocenského uspořádání neusiluje, neboť je jeho pevnou součástí a oporou. Zájmy mafiánského státu a strany dávno splynuly.

‘La ragion di Stato, signor Cusan: c’è ancora, come ai tempi di Richelieu. E in questo caso coincide, diciamo, con la ragion di Partito...L’agente ha preso la più saggia decisione che potesse prendere: uccidere anche Rogas.’

‘Ma la ragion di Partito...Voi...La menzogna, la verità: insomma...’Cusan quasi balbettava.

‘Siamo realisti, signor Cusan. Non potevamo correre il rischio che scopiasse una rivoluzione.’ E aggiunse ‘Non in questo momento.’

‘Capisco’ disse Cusan. ‘Non in questo momento.’”(Op. cit., s. 94)

‘Státní zájem, pane Cusane, je důvodem nyní, tak jako za časů Richelieua. A v tomto případě se protínají státní zájmy se zájmem Strany... Agent přijal nejmoudřejší možné rozhodnutí, ke kterému mohl dospět: zabít také Rogase.’

‘Ale zájem Strany... Pro vás... lež, pravda: zkrátka...’ Cusan téměř koktal.

‘Jsme realisté, pane Cusane. Nemohli jsme podstoupit riziko, že by vypukla revoluce.’ A doplnil ‘Ne v tuto chvíli.’

‘Rozumím’ řekl Cusan. ‘Ne v tuto chvíli.’ (vlastní překlad)

Sciasciův jazyk je velmi kultivovaný, se spoustou odkazů a citátů významných filosofů. V románu naopak nenajdeme přímé odkazy na sicilskou realitu, neboť mafie v Sciasciově pojetí nepředstavuje pouze fenomén typický pro Sicílii. Všude, kde se koncentruje moc, má tato moc tendenci uzavírat se do sebe, brání se vnější kontrole a stává se cílem sama o sobě. Státní moc, jak ji zobrazuje Sciascia v románu *Kontext*, se již dávno vyvlekla z veřejného dohledu a přestala již dávno sloužit k prosazení práva a zajištění rovnosti všech občanů před zákonem. Sciasciův *Kontext* popisuje podmínky, které vedou k tomu, že státní moc upadá a naznačuje, jakým způsobem je třeba s mafií bojovat. Státu, který se vzdal svého účelu a stal se nástrojem útlaku a vykořisťování jako jakákoliv jiná mafiánská organizace, je především třeba po vzoru Rogase odepřít poslušnost. Tragický osud, který Rogase postihl, dává ale tušit, že odepření poslušnosti pouze jedné autoritě nestačí. Druhý způsob řešení představuje radikálnější rozchod s mocenským systémem, jak jej ukazuje příklad Cresce. Cres nemá o skutečné povaze moci pochyby, odmítá hrát roli oběti a vyhlašuje mafiánizovaným státním

institucím osobní válku. Ne nadarmo si své oběti vybírá z řad soudců a jiných reprezentantů justice. Nejde zde pouze o motiv osobní msty, ale o vraždy z přesvědčení, že právě zde se nachází neuralgický bod veškeré státní moci. Přestane – li být soudní moc garantem právního státu a spravedlnosti, má společnost nakročeno k jisté formě totalitarismu. Bez návratu k vládě zákona nemůže mít odboj proti mafii smysl. Osvobození státu z moci mafie pak musí přijít rovněž prostřednictvím uplatnění moci zákona rovného pro všechny.

Román *Kontext* čtenáře detektivek pravděpodobně zklame. Jak už bylo řečeno dříve, jde spíše než o jednoduchý příběh o hledání pravdy o konkrétním zločinu o knihu autorových filosofických úvah o klíčových rámcových podmínkách vzniku zla jako takového. Namísto uklidnění přinášejícího poznání viníka zanechává Sciascia čtenáře na pochybách. Naznačené oficiální verze smrti Rogase a Amara jsou zjevně podvržené s cílem zabránit kompromitaci mocenského aparátu. Čtenář je tak nucen sám znovu promýšlet možné závěry a rekonstruovat pravdu za pomoci vlastního úsudku. Přestože román končí smutným poznáním nemožnosti reformovat stát a politickou moc a porazit jeho mafiánské struktury, neústí Sciasciův pesimismus do beznaděje.

Todo modo

Děj příběhu tohoto románu z roku 1974 se odehrává v rozmezí několika dní na odlehlé poustevně – hotelu, ve kterém se rozhodne jeho vypravěč strávit několik dní odpočinkem. Ve stejnou dobu se na stejné místo sjíždějí významní politici, poslanci a ministři, ředitelé bank, průmyslový magnáti a šéfredaktoři několika deníků, aby se zde zúčastnili duchovních cvičení pod vedením zakladatele hotelu Zafer kněze dona Gaetana.

Vypravěč, uznávaný malíř a příležitostný autor detektivek, je vzrušen představou, že by se mohl duchovních cvičení účastnit coby jejich pozorovatel. K duchovním cvičením přistupuje se směsí vrozené zvědavosti a skepse a debaty s donem Gaetanem pro něj představují zajímavé rozptýlení a jistou intelektuální výzvu. Nicméně namísto pozorování duchovních cvičení se záhy stává svědkem ještě podivnější podívané, když během společného odříkávání růžence záhadně umírá ex senátor Michelozzi. Vyšetřováním jeho násilné smrti je pověřen bývalý malířův spolužák Scalambri; ani on však není schopen zabránit další vraždě advokáta Voltrana. Nedlouho poté je nalezena také mrtvola dona Gaetana, k jehož vraždě se přiznává samotný vypravěč. Scalambri jeho doznání odmítá uvěřit pro neexistenci motivu a zločin tak zůstává oficiální cestou „neobjasněn“. Tentokrát nikoliv proto, že by zveřejnění pravdy bránil zásah „vyšší moci“, ale proto, že ji vyšetřovatel odmítá přijmout.

K vysvětlení motivu vraždy dona Gaetana Sciascia odkazuje na román Andrého Gida *Podzemí Vatikánu*. Malíř se rozhodl zabít dona Gaetana, neboť ten zosobňoval korumpovanou moc katolické církve. Svou autoritu církevního hodnostáře a víru svých následovníků zneužíval k vytvoření vlastní mafiánské mocenské struktury a svou intelektuální převahu využíval k ovládnutí ostatních. Pod maskou křesťanské morálky usiloval o upevnění moci církve pomocí utajených vazeb na politické a ekonomické elity země. Jeho zdánlivě nelogické zavraždění se v tomto ohledu jeví jako akt svobodné vůle jednotlivce, který se z vnitřního morálního přesvědčení rozhodne vzepřít se mocenskému cynismu. Původní střet idejí se přetaví ve fyzický souboj, jehož výsledkem je smrt tyrana. Jeho odstraněním je uvolněna cesta k vítězství rozumu a tím i ke spáse.

Název románu odkazuje k modlitbě sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele jezuitského řádu. *Todo modo*, tedy *všemi prostředky* či *jakýmkoliv způsobem* si měli počínat příslušníci řádu k prosazení mocenského monopolu římskokatolické církve. Církev, v Sciasciově románu zosobněná donem Gaetanem, jedná právě tímto způsobem, bez morálních skrupulí a bez

ohledu na skutečný křesťanský étos; tajně, za pomoci intrik a obcházení demokratického způsobu rozhodování. Římskokatolická církev dle Sciasciova popisu nefunguje na principech demokracie, rovnosti před zákonem a transparentnosti, ale představuje společenství založené na nepotismu, osobních vazbách a de facto mafiánské struktuře.

V jednání vypravěče příběhu můžeme spatřit paralelu k jednání Rogase z románu *Kontext*. V obou případech jsme svědky zásadního rozhodnutí v podobě odmítnutí poslušnosti a aktivního vystoupení proti zlu. Malíř i Rogas jsou zastánci rozumu jako síly vedoucí k emancipaci lidstva. Oba v souladu s vlastním přesvědčením a morálními zásadami odmítají dodržovat vnucená pravidla hry a vyhlásují zkorumpované moci boj.²⁰ Zatímco Rogas, stejně jako vyšetřovatelé v předchozích Sciasciových detektivních románech tento boj prohrávají, v případě hlavního hrdiny románu *Todo modo* zůstává výsledek tohoto střetnutí otevřený.

Z hlediska žánrového vymezení je román *Todo modo* považován spíše než za detektivku za filosofický román.²¹ Sciascia sám jej žánrově řadil k *sotie*, tedy k literárnímu tvaru drobné satirické frašky, která však nemá za cíl pouze bavit, ale nese hlubší morální poučení. Označit *Todo modo* jako román o maffii by tedy znamenalo záměrně opomenout celou řadu závažných témat, které v něm Sciascia otevírá - od vztahu víry a rozumu až po roli intelektuále ve společnosti. Dílo je plné intertextuálních odkazů a umožňuje tak mnoho různých výkladů.²² S ohledem na téma této práce však jejich rozbor ponechám stranou. Co se týče obrazu mafie v *Todo modo*, pak je podán nepřímě, nikoliv explicitně. Zločinnou organizaci zde představuje římskokatolická církev a na ni navázané hospodářské a politické elity. Sciascia pojímá mafii již velmi široce a jeho definice mafie se vztahuje obecně na zkorumpovanou a degenerovanou moc, která se vytratila z veřejného dohledu a parazituje na těle společnosti.

---

²⁰ Obdobný motiv odmítnutí vnucené podřízenosti a aktivního odporu vůči moci nalezneme také v díle *La morte del inquisitore* (Smrt inkvizitora), kde kněz neprávem obviněný z hereze zabíjí inkvizitora.

²¹ Jako metafyzickou detektivku označil román *Todo modo* P. P. Pasolini. Viz ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Bari: Laterza, 2004, s. 175. Onofri naznačuje, že *Todo modo* mohlo být pro Pasoliniho jedním z inspiračních zdrojů pro natočení filmu *Salò* aneb *120 dní Sodomy* (viz op. cit. s. 177).

²² Viz například AMBROISE, Claude. *Invito alla lettura di Sciascia*. Mursia, s. 153-168, který nabízí psychoanalytický klíč k výkladu Sciasciova románu nebo ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Bari: Laterza, 2004, s. 138-183, kde najdeme o něco vyváženější pokus o analýzu téhož díla, opřenou mj. o Sciasciovy pozdější komentáře a vysvětlení spousty odkazů na citovaná filosofická díla a antickou mytologii.

Závěr

Románem *Todo modo* se uzavírá pomyslná tetralogie o mafii, ve které můžeme pozorovat jednak proměny Sciasciová literárního stylu, a jednak proměny způsobu, jakým zobrazuje mafii. Sciascia vnímá mafii jako zločinnou mocenskou strukturu, která však své působení neomezuje na oblasti chudého italského Jihu, ale proniká prostřednictvím politiky a církve do všech oblastí řízení státu a ekonomiky. Toto pronikání mafiánského způsobu vlády do státního aparátu můžeme sledovat již na příkladu románu *Den sovy*, kde je vyšetřování místního zločinu zastaveno z příkazu zkorumpované centrální moci. Ve *Dni sovy* se Sciascia soustředí na popis sicilského prostředí a podmínek pro vznik mafie, představuje nám hierarchickou strukturu jejího řízení, její násilné metody, způsoby podnikání i získávání vlivu za hranicemi ostrova. Čtenáři tak nabízí hlubokou sondu do sicilské mentality s cílem vysvětlit důvody, proč se člověk stane mafiánem. Ze všech představených děl se román žánrově nejvíce blíží tradiční detektivce. Vyšetřování sice nevede ke zveřejnění pravdy o případu; ale ta je čtenáři vyjevna na stránkách románu. *Den sovy* nekončí smrtí vyšetřovatele, ani jeho vystřízlivěním z opojení republikánskými ideály, ale výzvou k dalšímu boji za vítězství práva a spravedlnosti.

V případě románu *Každému, co jeho jest* jsme opět svědky vyšetřování zločinu, tentokrát vedeného spíše z čistého intelektuálního rozmaru. Podaný obraz mafie jako by vycházel zevnitř. Z hlediska žánrového zařazení nemáme pochyb o tom, že se jedná o parodii na detektivní román. Pravda o zločinu je pracně odhalována, ačkoliv leží všem na očích. Amatérský vyšetřovatel odmítá spoléhat na znalost místního prostředí a řídí se výhradně rozumem, který jej však přivede do záhuby. Mafie je v románu takřka všudypřítomná, pevně usazená v lokálních mocenských strukturách a tudíž prakticky nedotknutelná. Její mocenský monopol navíc již nikdo nezpochybňuje, profesor Laurana není motivován snahou po dosažení spravedlnosti. Ostatní postavy románu jsou k moci mafie lhostejní, snaží se s ní vycházet v dobrém, nepřekážet jí a respektují její autoritu. Tragikomická postava inettovského profesora literatury Laurany končí tragicky, jeho smrt je zcela bezvýznamná a pouze potvrzuje zoufalou bezvýchodnost situace.

V románu *Kontext* se Sciascia pouští do analýzy moci a popisuje úpadek společenského života v podobě ideově vyprázdněné politiky. Na pozadí vyšetřování série vražd v imaginární zemi postižené nadvládou zkorumpovaných bezskrupulózních sociopatů sledujeme přerod hlavního hrdiny z pasivní oběti z vůle moci v bojovníka za ideály demokratického právního

státu. Vyšetřovatel Rogas sice „záhadně“, ale nijak překvapivě, v závěru díla umírá, nicméně v odporu proti tyranii moci, která ztratila svou legitimitu, našel svého následovníka. Spisovatel Cusan je sice vyjevenou pravdou o skutečné podstatě mafiánské moci otřesen, nezůstává však v boji proti ní bezbranný. Jeho zbraní je literatura a jeho nadějí aktivní čtenář schopný prostřednictvím vlastního rozumu dekonstruovat realitu. *Kontext* lze volně řadit k detektivnímu žánru, či jak už bylo řečeno k parodiím na něj. Namísto pobavení však ze Sciasciova obrazu mašinérie moci nepříjemně mrazí v zádech.

V románu *Todo modo* Sciascia dále rozpracovává svou ideu mafie jako zkorumpované moci tentokrát na příkladu církve, která se, stejně jako v *Kontextu* politika, vzdálila svému ideovému zakotvení a původnímu účelu. Autor sám řadí toto dílo žánrově k *sotie*, tedy drobnému parodickému útvaru s morálním podtextem. Zápletkou je opět vražda, ovšem děj příběhu není postaven na jejím vyšetřování. K objasnění zločinu nestačí zapojení logických postupů. Čtenáři je naprosto znemožněno sledovat dedukci ze stop, stejně tak motivy vražd zůstávají skryté. Ačkoliv se hrdina příběhu k vraždě svého ideového protivníka dozná, není odsouzen, neboť vyšetřovatelé odmítají této verzi příběhu uvěřit. Příběh je podobenstvím o nutnosti odmítnutí podřídit se zlu a smířit se s daným stavem věcí, o potřebě aktivního boje jednotlivce proti všem formám útlaku a vykořisťování.

Mafie představuje v díle Leonarda Sciascii významné téma, ke kterému se neustále vracel. Ve svých románech, povídkách, divadelních hrách i publicistické tvorbě dokázal zachytit nejen sociální a ekonomický svět, ze kterého se rodí organizovaný zločin, ale také mentalitu a kulturní návyky, které jsou pro toto prostředí typické. Svůj koncept mafie, jako organizace těžící ze svého mocenského postavení k nezákonnému obohacování se na úkor zbytku společnosti aplikoval rovněž na vládnoucí politické a církevní kruhy. Ve svých dílech usiloval o demystifikaci společenské reality ovládané mafiánskými strukturami a bojoval za demokratickou obrodu státní moci a společenského života. Číst a studovat dílo Leonarda Sciascii je přínosné pro pochopení historie, a tím i současnosti Itálie, ve které mafie hrála a dosud hraje důležitou roli. Zejména pak představuje Sciasciovo dílo vynikající nástroj k pochopení mechanismů moci a je tak vynikající výzbrojí na cestě k odmítnutí jakékoliv nelegitimní autority a systému postaveném na nerovnoprávném postavení jednotlivců.

Riassunto

L'obiettivo della mia tesi è un'analisi del concetto letterario di mafia nell'opera di Leonardo Sciascia nel periodo compreso tra gli anni '60 e '70 del XX secolo. Le tecniche letterarie sono documentate con esempi concreti tratti dal testo, in cui si verificano episodi di mafia. Inoltre descrivo il modo in cui Sciascia applica le regole del genere giallo.

Gli argomenti di studio sono quattro romanzi (*Il giorno della civetta*, *A ciascuno il suo*, *Il contesto* e *Todo Modo*) e una commedia (*L'onorevole*). Le opere sopracitate sono state interpretate e analizzate per quanto concerne la struttura, il genere e la lingua usati e al tempo stesso si è tenuto conto delle conclusioni di alcuni studiosi che hanno esaminato gli scritti di Sciascia.

La mafia costituisce uno dei motivi chiave dell'opera di Leonardo Sciascia. Il suo interesse ricorrente è derivato dal fatto che egli ha conosciuto bene il fenomeno, in parte grazie alla sua esperienza personale e in parte al suo studio intenso sulla materia. Ciononostante egli ha rifiutato di confinare l'esistenza della mafia alla sola Sicilia. Ai suoi occhi, la mafia è stata soltanto una delle tante manifestazioni del potere sulla quale egli ha riflettuto per tutta la sua vita. Sciascia ha percepito la mafia come il risultato di condizioni sociali e come parte integrante del sistema di potere della Sicilia, o di conseguenza dell'intera nazione. Egli è stato convinto fermamente che la mafia non si sta ritirando, ma al contrario sta crescendo per penetrare più in profondità nella società. Egli ha messo in guardia sulla incredibile vitalità e abilità della mafia di sovvertire lo Stato che in maniera cosciente tende a imitare il funzionamento della mafia e cede facilmente alla corruzione. Sciascia ha considerato l'applicazione della legge come l'unica via possibile per combattere il crimine organizzato e ha messo in guardia dall'introduzione di misure straordinarie che possano sconvolgere la democrazia, l'equilibrio del potere e i diritti dei cittadini.

Sciascia ha sottolineato come il dominio del crimine organizzato non riguarda soltanto l'Italia meridionale, ma si espande attraverso le strutture politiche ed ecclesiastiche nella gestione dell'intera economia e nello Stato stesso. Egli ha aspirato a demistificare la realtà sociale controllata dalla struttura criminale e ha lottato per il totale cambiamento sociale e la riforma del sistema politico.

Nel suo romanzo *Il giorno della civetta* Sciascia si è concentrato sulla rappresentazione dell'ambiente e delle condizioni siciliane che danno origine alla mafia. Inoltre egli ha descritto la struttura gerarchica della mafia, il suo modo violento di condurre gli affari e i metodi usati per essere influente aldilà dei confini della Sicilia. Il lettore ha l'opportunità di esplorare la mentalità siciliana e di comprendere le ragioni per cui si diventa membri della mafia. Nel caso del romanzo *A ciascuno il suo* osserviamo l'immagine di una mafia già urbanizzata e radicata profondamente nelle strutture politiche della nazione. La mafia è rappresentata dal clan familiare che governa il suo territorio assoggettato grazie ad una fitta rete di legami personali, politici ed economici. Al posto della descrizione dello sfondo sociale che porta alla formazione della mafia, vengono qui esposti i principi sui quali opera l'organizzazione criminale. La commedia *L'onorevole* fornisce una prova di come la politica possa mutare con facilità in cospirazione criminale. Sciascia ha constatato anche la correlazione e il sostegno reciproco tra mafia e partiti politici corrotti. Il romanzo *Il contesto* fornisce un'analisi più accurata del potere e avverte sulla vacuità ideologica della politica. La mafia è rappresentata dall'autorità di uno Stato corrotto, che serve come strumento di oppressione e sfruttamento e che deve essere abbandonato completamente.

Infine nel romanzo *Todo Modo* Sciascia ha insistito di più sull'idea di mafia come potere corrotto, in questo caso rappresentato dalla Chiesa Cattolica Romana, che costituisce una comunità che da molto tempo ha abbandonato il suo obiettivo originario e che funziona sui contatti personali e sulla diseguaglianza dei suoi membri. Il suo potere, come nel caso della mafia, serve solo per accumulare profitto e per accrescere l'influenza che in effetti indebolisce il funzionamento della società democratica.

Nel descrivere la mafia Sciascia ha impiegato spesso la forma del romanzo giallo. Ciononostante i suoi romanzi spesso infrangono le regole tipiche di questo genere e aumenta gradualmente la sua tendenza a deridere le radicate pratiche narrative. La scelta del crimine e della sua investigazione come argomento principale delle sue storie non è stata superficiale e senza uno scopo, ma è stato il modo migliore per trasmettere la vera intenzione dell'autore che è fornire il quadro reale della realtà rappresentata. L'obiettivo di Sciascia non è soltanto il divertimento e lo svago del lettore, ma la sua istruzione come base per eventuali modifiche nel mondo.

Resumé

Cílem práce je analýza vývoje literárního obrazu mafie v dílech Leonarda Sciascii vzniklých v 60. a 70. letech 20. století. Na příkladech konkrétních ukázek textů se snažím dokumentovat literární techniky, pomocí kterých autor zobrazuje působení mafie, a zároveň si všímám způsobu, jakým pracuje s detektivním žánrem. Výchozí studijní materiál představují čtyři prozaické texty (*Den sovy*, *Každému, co jeho jest*, *Kontext a Todo Modo*) doplněné o divadelní hru *Poslanec*. Vlastní interpretaci a rozbor výše uvedených děl z hlediska struktury děje, žánrového zařazení a jazykové stránky textu doplňuji o zjištění dalších autorů, kteří se Sciasciovu dílu věnovali dříve.

Mafie představuje v díle Leonarda Sciascii jedno z klíčových témat, ke kterým se v průběhu své tvorby neustále vracel. Při popisu tohoto jevu vycházel ze své osobní zkušenosti a hluboké znalosti sociokulturního prostředí Sicílie, aniž by existenci mafie spojoval výhradně s rodným ostrovem. Mafie v jeho pojetí představuje pouze jeden z projevů Moci, o jejíž kritickou reflexi usiloval po celý svůj život. Sciascia považoval mafii za produkt společenského zřízení a jako neoddelitelnou součást mocenského systému Sicílie, potažmo celé Itálie. Byl přesvědčen o tom, že mafie není na ústupu, ale naopak proniká čím dál hlouběji do těla společnosti a varoval před její neuvěřitelnou vitalitou a schopností rozvracet stát, který se nechává korumpovat a který principy fungování mafie vědomě imituje. Za jediný možný způsob její eliminace považoval důslednou aplikaci práva a vlády zákona a varoval před zaváděním mimořádných pravomocí státním institucím, které by mohly ohrožovat demokracii, vyváženost moci a rovnost občanů před zákonem.

Sciascia vnímá mafii jako zločinnou mocenskou strukturu, která však své působení neomezuje na oblasti chudého italského Jihu, ale proniká prostřednictvím politiky a církve do všech oblastí řízení státu a ekonomiky. Ve svých dílech usiloval o demystifikaci společenské reality ovládané mafiánskými strukturami a bojoval za demokratickou obrodu státní moci a společenského života.

Ve *Dni sovy* se Sciascia soustředí na popis sicilského prostředí a podmínek pro vznik mafie, představuje nám hierarchickou strukturu jejího řízení, její násilné metody, způsoby podnikání i získávání vlivu za hranicemi ostrova. Čtenáři tak nabízejí hlubokou sondu do sicilské mentality s cílem vysvětlit důvody, proč se člověk stane mafiánem. V případě románu *Každému, co jeho jest* podává Sciascia obraz mafie již plně urbanizované a pevně usazené

v politických strukturách země. Mafie je představována rodinným klanem, který své teritorium ovládá pomocí sofistikované sítě osobních, politických a ekonomických vazeb. Namísto popisu prostředí a podmínek, které vedou ke vzniku mafie, jsou před námi odhaleny principy, na kterých spočívá moc této zločinecké organizace. Na příkladu divadelní hry *Poslanec* můžeme vidět, jak snadno může dojít ke vzniku zločinného spolčení v prostředí vrcholné politiky a vzájemnou provázanost mezi mocí mafie a zkorumpovaných politických stran. V románu *Kontext* se Sciascia pouští do hlubší analýzy moci a varuje před postupující ideovou vyprázdňeností politiky. Mafii zde představuje zkorumpovaná státní moc, která se stala nástrojem útlaku a vykořisťování a se kterou je nutné se radikálně rozejít. A konečně v románu *Todo modo* Sciascia dále rozpracovává ideu mafie jako zkorumpované moci, tentokrát na příkladu římskokatolické církve, která se dávno vzdálila původnímu účelu a představuje společenství, které funguje na osobních vazbách a nerovnoprávném postavení jeho členů. Její moc, obdobně jako v případě mafie, slouží pouze k hromadění zisku a posilování vlivu; a svou činností podkopává fungování demokratického státu.

Sciascia využíval k zobrazení mafie jako zločinné organizace s oblibou formu detektivního románu. Jeho díla však tradiční žánrové vymezení detektivky v mnoha ohledech překračují. Pravidla, kterými se psaní detektivních příběhů váže, záměrně porušoval a tendence parodovat zažitá postupy v jeho díle postupně narůstala. Volba zločinu jako ústředního motivu jeho děl a jeho vyšetřování jako téma rozhodně nebyla prvoplánová. Sloužila pouze jako nosná konstrukce Sciasciova skutečného záměru, kterým bylo podání věrného obrazu popisované skutečnosti. Cílem Sciasciova úsilí není čtenářova zábava a rozptýlení, ale jeho poučení jako základ možné proměny světa.

Summary

The aim of my thesis is an analysis of the literary image of mafia in Leonardo Sciascia's works from the 60th and 70th of the 20th century. The literary techniques are documented using the examples of the concrete parts of the text in which the mafia operates. At the same time I give an account of the way Sciascia applies the genre rules of the detective story.

The subjects of study represent four novels (*The Day of the Owl*, *To Each His Own*, *Context and One Way or Another*) together with one drama *L'onorevole*. The above mentioned works have been interpreted and analyzed in terms of the structure, genre and language used while the findings of other scholars focused on Sciascia's work have been taken into account of as well.

Mafia constitutes one of the key motifs in the work of Leonardo Sciascia. His reoccurring interest stemmed from the fact that he was well acquainted with the phenomenon, partly due to his personal experience and partly due to his intensive study of the matter. Nevertheless he refused to attribute the existence of the mafia solely to Sicily. In his perception, mafia was only one manifestation of Power on which he critically reflected all his life. Sciascia perceived mafia as a result of the social conditions and as an integral part of the power system of Sicily, or consequently the entire country. He was strongly convinced that mafia is not retreating but on the rise to penetrate deeper into the society. He warned against its incredible vitality and ability to subvert the state which consciously tends to imitate the functioning of mafia and easily gives in to corruption. Sciascia considered thorough application of the law as the only viable way of combating organized crime and warned against introducing of the extraordinary measures which might disrupt democracy, the balance of power and citizen rights.

Sciascia pointed out that the rule of the organized crime does not concern just the area of south Italy, but expands through the political and ecclesiastical structures into the management of the whole economy and state itself. He strived for demystification of the social reality controlled by criminal structures and he fought for the overall social change and reform of the political system.

In his novel *The Day of the Owl* Sciascia focused on depiction of the Sicilian environment and conditions which give to rise to mafia. He also described the hierarchical structure

of the mafia, its violent way of doing business, as well as methods of gaining influence beyond the borders of Sicily. The reader has an opportunity to explore the Sicilian mentality and to comprehend the reasons why one becomes a member of the mafia. In case of the novel *To Each His Own* we observe the image of mafia already fully urbanized and rooted deeply in the political structures of the country. The mafia is represented by the family clan governing its subjected territory by means of sophisticated patchwork of personal, political and economical ties. Instead of description of the social background that leads to formation of mafia, the principles on which the criminal organization operates are exposed. The drama *L'onorevole* provides for an evidence on how easily can politics switch into criminal conspiracy. Sciascia also notices the interconnection and mutual support between mafia and corrupted political parties. The novel *Context* provides for deeper analysis of the power and warns against the ideological emptiness of the politics. Mafia is represented by corrupted state authority, which serves as an instrument of oppression and exploitation and which has to be completely abandoned. And finally in the novel *Todo modo* Sciascia expands more on the idea of the mafia as a corrupted power, in this case represented by the Roman Catholic Church, which constitutes a community which has forsaken long ago its original purpose and functions on personal contacts and unequal status of its members. Its power, likewise in the case of the mafia serves just for accumulation of profit and enhancing the influence which in effect undermines the functioning of a democratic society.

In description of the image of mafia Sciascia often employed the form of detective story. Nevertheless his novels often break the rules typical for this genre and his tendency to mock the rooted narrative practices gradually increased. The choice of the crime and its investigation as a main theme of his stories wasn't superficial and purposeless, but it served as the best channel to deliver the real author's intention which is to provide for true picture of the depicted reality. Apart from reader's entertainment Sciascia strived for his enlightenment as a first step on the way to heal the world.

Bibliografie

AMBROISE, Claude. *Invito alla lettura di Sciascia*. Milano: Mursia , 1974.

CAMILLERI, Andrea. *Un onorevole siciliano. Le interpellanze parlamentari di Leonardo Sciascia*. Milano: Bompiani, 2011.

ONOFRI, Massimo. *Storia di Sciascia*. Bari: Editori Laterza, 2004.

PELÁN, Jiří. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.

ROSSANI, Ottavio. *Sciascia, l'uomo che non poteva ridere*. *A futura memoria*, č. 4, 2009, s. 57-69.

SCIASCIA, Leonardo. *Opere I-II*. Milano: Classici Bompiani, 2001.

SCIASCIA, Leonardo. *Den sovy*. Praha: Československý spisovatel, 1964.

SCIASCIA, Leonardo. *Každému, co jeho jest*. Praha: Odeon, 1968.

SCIASCIA, Leonardo. *Sicilské variace*. (Egyptská rada a Todo modo). Praha: Odeon, 1980.

SCIASCIA, Leonardo. I professionisti dell'antimafia. In: *Corriere della sera*, 10. ledna 1987.

[cit. 2012-05-13] Dostupné z:

http://www.accadeinitalia.it/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=2

TRAMONTANA, Giuseppe: A proposito di Sciascia. Lo spazio immobile, lo spazio del potere. In: *InStoria – rivista on line di storia & informazioni*, č. 41, květen 2011 (LXXII), [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://www.instoria.it/home/sciascia_denuncia_potere_I.htm